

Mozgó dó IV.
Zene a katedrán

Mozgó dó IV.

Zene a katedrán

Impresszum

Műhelytanulmányok VI. évfolyam / 3.

Mozgó dó IV. Zene a katedrán

Szerkesztő:
Fehér Anikó

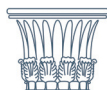
Olvasószerkesztő:
Buzás Boglárka

© Magyar Művészeti Akadémia
Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet, 2026
© Szerkesztő, 2026
© Szerzők, 2026

ISBN 978-615-6669-31-5
ISSN 3094-4708
DOI https://doi.org/10.56235/MuTa.2026_VI_3

MMA MMKI
1121 Budapest,
Budakeszi út 38.

A kiadásért felel dr. Csáji László Koppány, a Magyar Művészeti Akadémia
Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet igazgatója.

MMA•MMKI

Tartalomjegyzék

Fehér Anikó: Előszó.....	7
B. Horváth Andrea: Visszatekintés – zene a katedrán.....	9
Hartyányi Judit: Az első gyermekkari Kodály-esten szereplő népdalfeldolgozások – köztük két muzeális értékű felvétel – és azok további élete az iskolai nevelésben.....	25
Fehér Anikó: Örvendjen az egész világ! – Kodály Zoltán: Bicinia Hungarica I–IV.....	33
S. Szabó Márta: Romantikus stíluselemek Kodály énegyakorlataiban.....	41
Ordasi Péter: Kodály Zoltán <i>Triciniája</i> mint a kromatika intonálásának iskolája.....	55

Előszó

*„Jobb zenészekre van szükség. Azzá lehet, aki naponta dolgozik rajta.
Mennél jobb zenésszé lesz valaki, annál jobban tud másokat
is bevonni a zene boldogító fénykörébe, annál jobban tudja
szolgálni a nagy célt, hogy a zene az egész népé legyen.”
(Kodály Zoltán)*

Ezt a gondolatot Kodály az *55 kétszólamú énekgyakorlat* előszavában írta.¹ Kodály a zenepedagógiát segítő, ének-zene órákon használható gyakorlatokat a múlt század 30-as éveitől fogva készített a legkülönbözőbb oktatási szintekre. Írt óvodásoknak és zeneakadémistáknak egyaránt. Írt szöveggel énekelhető és csak szolmizációs hangokkal előadható, egy-, két- és háromszólamú darabokat. Van köztük olyan, amely akár koncertteremben is elhangozhat, nagy részük azonban a kórusművek előadásának előkészítője. Kortárs költőket is megszólítottak e kicsiny darabok: találkozhatunk Weöres Sándor és mások alkotásaival a művek szövegeként.

E művek alkotásakor Kodály figyelt a változatosságra is. Nagy részük hagyományos kottával íródott, de akadnak ún. betűkottás, azaz csak a ritmust és a szolmizációs nevet mutató, egyszerűen olvasható etűdök is. Van köztük olyan, ahol a két szólam külön füzetekben jelenik meg, hogy előadásuk még jobban megteremtse az egymásra figyelmet, és felhívja a figyelmet a szólamok egymásra utaltságára, azaz a jóízű közös éneklésre. Találunk a violinkulcstól eltérő írásmódot, és van, ahol a kulcsok váltakozása is megjelenik.

Ezek a gyakorlatok végigkísérik a zenét tanulók életét, segítségükkel a zenei írás-olvasás a legmagasabb szintig elsajátítható oly módon, hogy közben a tanuló a különféle zeneszerzői fogásokkal, a zenei formák miniatűr változataival, izgalmas hangsorokkal és a magyar népzenevel is ismerkedik. E kodályi gyakorlatok elemzésével, értékelésével foglalkozott konferenciánk, kitérve a művek művészetelméleti vonatkozásaira is.

A zenészek jól tudják: soha nem késő akár sokadszorra is elővenni ezeket az alkotásokat. Mindig találunk bennük újdonságot, éneklés közben pedig felelevenedhetnek bennünk Kodály 1950-ben elhangzott szavai: „Ismeritek Tompa Mihály szép versét: »Fiaim, csak énekeljetelek!« Ezt megtoldom azzal: »Fiaim, csak szolmizáljatok!« Így szorgáljátok legjobban a magyar zenekultúra fejlődését.”

Fehér Anikó

---

¹ KODÁLY Zoltán: *Ötvenöt kétszólamú énekgyakorlat*. Előszó = KODÁLY Zoltán: *Visszatekintés I. Bp., Zene-műkiadó Vállalat, 1982, 296–297.*

B. Horváth Andrea
Visszatekintés – zene a katedrán

„A nép dala életet hirdet, el nem múltó életet.”¹

„Hogy mit jelentett nekünk a játékkal egybekötött ének? Ezt ma is fontosnak tartom. Aki nem tud énekelni: bizony nagyon szegény ember, még ha tele van is forintokkal a ládája. Kodály és Bartók feltarisznyált bennünket énekkel ezer esztendőre. Otthon amidőn valamelyikünk hosszú és magányos útra indult, öregeink azt kérdezték: Jól felöltöztél-e? Botod van-e? Hát éneket viszel-e magaddal? Vagyis védelmet a sötétség s az úti veszedelmek ellen. Azt mondanám én is: ne hagyjátok cserben az Éneket!”²

9

Az én életembe – noha a fővárosban születtem és éltem – mégis belefészkelte magát az éneklés öröme, mert az 1950-es években alapított legkorábbi zenetagozatos iskolák egyikébe, a Váci utcai ének-zeneibe jártam. Generációm volt a próbaköve ennek az iskolatípusnak, a miénk volt az első ilyen tagozatos osztály, ahová a közeli óvodából ajánlott be az akkori vezető óvónő. A délelőtti és délutáni váltakozva zajló iskolai életben eszünkbe sem jutott, hogy ne az lenne a normális, hogy mindig énekelünk.

Weöres Sándor a *Kezdődik az iskola*³ című kedves versében, így jellemzi az énekórát:

„Énekóra, la-la-la,
rontom-bontom
reng a terem ablaka,
csak azt mondom.”

A háború előtti cserkészmozgalomból átvett „nótafa” fogalma az „úttörözésben” is megmaradt, és ezt a tisztséget mindig rám osztották. Nótafák a falvakban is léteztek, mert beleszülettek a hagyományba: a régmúlt időkben mindenre és mindenről volt ének, a munkafolyamatoktól kezdve a szerelmek születésén át egészen az élettől való elbúcsúztatásig. Az emberek nemcsak magukban dudorásztak, hanem a közösségi munkák során is, sokszor még hangszereket is fogadtak maguk mellé, akik így is emelték a hangulatot. A dalaikban megmutatták, feltárhatták a lelkükben rejlő zúgokat, gondolatokat, melyeket más módon nem tettek közzé. Félszavakból is értették ezt a nyelvezetet.

Kodály így fogalmazta meg: „A magyar népdal... az egész magyar lélek tükre. Mint egy nagy gyűjtőmedencébe, századokon át belefolyt a magyar érzelmi élet minden patakja, nyomot hagyott benne a magyarság minden lelki élménye, bölcsőjétől fogva: mert kétségtelennek kell tartanunk, hogy a magyar dal a magyar nyelvvel egyidős.”⁴

¹ Előszó a *Százszorszép – 100 magyar népdalhoz* = KODÁLY Zoltán: *Visszatekintés I.* Bp. Zeneműkiadó, 1964, 312.

² SÜTŐ András: *Kórémuzsika* = SÜTŐ András: *Gyermekkorom tükörcserepei.* Bp., Móra, 1982, 35–37.

³ WEÖRES Sándor: *Kezdődik az iskola* = WEÖRES Sándor: *Ha a világ rigó lenne.* Bp., Móra, 1981.

⁴ *A magyar népdal művészi jelentősége [1929]* = KODÁLY Zoltán: *Visszatekintés I.* Bp., Zeneműkiadó, 1964, 33.

1. Azt i - zen - te a li - kit - la - ka - tos, A la - ka - tos:

Kell - e kis - lány szok - nya ba - bos, ba - bos, Szok - nya ba - bos?

2. Nem kell nékem szoknya babos, babos, Szoknya babos.
Maga sem kell a likit-lakatos, A lakatos.

10 A mai kor embere állandóan üzenet különböző módokon, a fiatalabb generáció pedig már annyi rövidítést használ, hogy legutóbb egy egész oldalas gyűjtemény került a kezembe, melyet a szülőknek szántak, hogy értsék, amit az üzenetben kapnak! Az üzenetek, azaz az *üzenetek* konkrét formában is megjelennek a népdalokban, például az *Azt üzente a likit-lakatos*...⁵ kezdetűben.

A babos az alaptól elűtő színű, nagyjából babszem nagyságú kerek pettyekkel mintázott, tarkított ruhaanyag – az énekórán ezt is el kell magyarázni. A dalt Bédén, Nyitra megyében gyűjtötte Kodály Zoltán – egy kisebb földrajzóra is kialakul rögtön –, és természetesen a történelem is nyitogatja az ajtaját, mert Nagy-Magyarországról beszélünk. Egy ilyen térkép elengedhetetlen kelléke az énekeremnek.

A következő közismert dallam, melynek szintén ismeretlen a szerzője, az 1848-as időket idézi: *Kossuth Lajos azt izente, elfogyott a regimentje*...⁶ A dallamban megjelenik az utolsó verssor („Éljen a magyar szabadság, éljen a haza!”) közismert motívuma, de arra ma már nem hivatkozhatunk, hogy „hallgasd meg a Kossuth Rádió *szignálját*”, hiszen 2013 óta már nem az.

Kos-suth La-jos azt i-zen-te: el-fogyott a Re-gi-ment-je.

Ha még egy-szer azt i-ze-ni: Mind-nyá-junk-nak el kell men-ni,

Él-jen a ma-gyar sza-bad-ság, él-jen a ha-za!

⁵ KODÁLY Zoltán – ÁDÁM Jenő: *Énekes könyv (Általános iskola 4. osztály)*. Bp., Nemzeti Tankönyvkiadó, 1994, 68.

⁶ KIRÁLY Katalin: *Magyarságunk énekei*. Szeged, Mozaik, 2006, 52.

Mi a szignálzene, tehetjük fel az újabb kérdést. Ez amolyan „hívó” zene, mint a közismert francia himnusz, a *Marseillaise*. Ezt Kodály nemcsak a *Háry* harmadik kalandjában dolgozta fel Napóleon megjelenésére igen groteszk formában, de *Szabadság himnusza* címmel egynemű és vegyeskari változatot is komponált az eredeti dallamra. A himnusz Csajkovszkij 1812 nyitányában is felcsendül, de Mozart *C-dúr zongoraversenye* (K. 503) I. tételének témája is ennek egy variánsa, ahogyan a Beatles együttes *All you need is love* című dalának bevezető fúvószenéje is.

Vannak egyértelmű és a XXI. század emberének is könnyen értelmezhető zenei anyagok és szövegek, és vannak, melyek már komoly kutatómunkát igényelnek, olyan mélyre nyúlnak a gyökereik. Ezt a munkát a tanári katedrán kell elkezdni és észrevétlenül belopni a feladatok közé az iskolába. A *katedra* szónak három jelentése van az értelmező szótár szerint: szószék, előadói emelvény vagy egyetemi tanszék.

1. kép: Hallgatók a bolognai egyetem egy előadásán⁷

⁷ A kép forrása: [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Henry_of_Germany_delivering_a_lecture_to_university_students_in_Bologna_by_Laurentius_de_Voltolina_\(21114437820\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Henry_of_Germany_delivering_a_lecture_to_university_students_in_Bologna_by_Laurentius_de_Voltolina_(21114437820).jpg)

2. kép: Énekkoktatás egy reneszánsz fametszeten⁸

A középkori képeken ez jól látszik mint „üzenet”: az emberek arányaikban is különbözők, ezzel is erősítve és sugározva az írni és olvasni tudó emberek felé irányuló tiszteletet. A régi iskolákban nagy katedrákat örököltünk a tantermekben, a mai modern iskolákban ez eltűnt, egy szintre téve tanárt és diákot. Egyáltalán nem mindegy, hogy a már nem létező „katedrán” ki áll, és milyen üzenetet közvetít.

Amikor több mint 100 évvel ezelőtt Kodály és Bartók elindultak gyűjtőútjaikra, az ismeretlenbe mentek. Szinte háttal fordítottak a városi életnek, és ezen a rögső úton kezdték el a gyűjtést, fedezték fel a mi hagyományainkat, munkásságuk elévülhetetlen fontosságú.

Bartók így emlékezik 1915-ben édesanyjának írt levelében „...A dalgyűjtés – hála a papnak, illetve papoknak – elég szépen halad. Roppantul imponálnak a népnek – ellentétben a tanítókkal – és csakis ennek köszönhető az eredmény, különben a nép ki nem nyitná a száját énekekre. És vonakodásuknak lélektani oka ez: azt hiszi szégyent hoz magára, falujára azzal, hogy énekel ilyen »országos gyászban«.” – itt Bartók az első világháborúra utal. „Nem pedig mintha ő maga csakugyan olyan végtelenül gyászolna. De a papja kedvéért megteszi és méghozzá legvidámabban, kacagva...”⁹

A mai kor gyermeke – de felnőttje is – el sem tudja képzelni az életét a szelfik, közösségi oldalak vagy flashmobok, a legkülönbözőbb felületeken való megjelenés nélkül, ez lett ma a bemutatkozás, az önkifejezés egy pillanatig tartó lehetősége. Száz

⁸ A kép forrása: <https://alchetron.com/cdn/gnther-zainer-59737939-fea0-4a3d-aafe-eae193324fb-resize-750.jpeg>

⁹ UJFALUSSY JÓZSEF: *Bartók breviárium*. Bp., Zeneműkiadó, 1974, 193.

év múlva hol lesz ennek nyoma? Erre nem tudom a választ, de azt ma is meg tudom mondani Bartók vésztői gyűjtése nyomán, hogy a párosító dalokban *Vargáné* (1909) káposztát főzött, és kontyba volt a haja fésülve, mert asszony volt, és élete legfontosabb kérdése a lányának, Zsuzsának a férjhez adása volt. A dalszöveg folytatásából megtudjuk, hogy Kara István a kiszemelt férj, már a bölcsőben odaígérték neki a lányt, a vagyon a vagyonnal házasodott.

A Dobszay László szerkesztésében megjelent, Kodály Zoltán 100. születésnapjára ajánlott *A magyar dal könyvének*¹⁰ 140. számú példájában található egy harmadik versszak is:

„Kara István nagy zöld béka,
úszik, úszik a folyóba,
ki-kiúszik a partjára,
Varga Zsuzsa látására.”

Kodály 1943-ban kiadott *333 olvasógyakorlatának* előszava egy útjelző: merre menjek, honnan induljak, és hová érkezzem. Csak egy mondatot emelek ki ebből, és a továbbiakban egy-egy olvasógyakorlatot kötök a népdalokhoz. „A tanuló mindenkori tudásánál valamivel könnyebbet adjunk olvasópróbára, hogy lehetőleg hibátlanul sikerüljön. Ha küszködik vele, elakad, nincs sok haszon belőle.”¹¹ A szövegben az egyszerűség kedvéért a gyakorlatokat csak a kötet számával, illetve a gyakorlatok sorszámával jelölöm (például 333/9.).

Az előbbi népdal, a *Hej, Vargáné...* izoritmikus, de páratlan lüktetésű, ezért elkél a gyakorlása. A 333/11. gyakorlat mindössze négy ütem, csak két hangon játszik a mazurkaritmussal, azon belül is a dallam ABBA formát mutat, ez csak egy kis „csírája” a népdalnak. A 333/9. számú gyakorlat „tükrözve” használja a már említett ritmust.

333/9.

333/11.

Mindez a gyakorlófüzet végén, a 327. gyakorlatban is visszaköszön. Ez is játszik a ritmussal, az izoritmia monotonitását megfűszerezi és a páratlan ütemeket megfordítja, így alkotva kétütemes egységeket ezzel a variációval. Az első két motívum zenei kérdés és válasz a *prima volta* – *seconda volta* formában, a zenei formát megtartja a következő egységben is, de más dallammal.

¹⁰ DOBSZAY László: *A magyar dal könyve*. Bp., Zeneműkiadó, 1984, 124.

¹¹ KODÁLY Zoltán: *333 olvasógyakorlat – Előszó [1943]* = KODÁLY Zoltán: *Visszatekintés I*. Bp., Zeneműkiadó, 1964, 128.

A *Bicinia Hungarica I.* füzetében vegyesen találunk Kodály-dallamokat és népdal-feldolgozásokat. A 37. számú, az előbbi 333 *olvasógyakorlat*ban már megoldott feladatot Kodály a kíséző szólamban hasznosítja, szünetekkel kerekíti le a kíséretet. Hasznos feladat a dallam énekléséhez az alsó szólam ritmusát tapsolni vagy kopogni. A *dór* dallammal – amit *lá*-sorként *fi*-vel szoktunk szolmizáltatni – szemben áll a *lá*-pentachord + *szó*, és *mi*, hangsor az alt szólamban.

14

1. Hej, Var - gá - né ká - posz - tát főz, Kon - tya a - lá ü - tött a gőz.
2. Nem ad - ja azt más e - gyéb - nek, Ga - zsó Ist - ván ő - kel - mé - nek.

1-2. Hej, Var - gá - né hány - ja, ve - ti ka - na - lát,

Hány - ja, ve - ti fá - ka - na - lát, Ki - nek ad - ja Zsu - zsa lá - nyát.
Még ak - kor ne - ki í - gér - te, Mi - kor böl - cső - ben ren - get - te.
Ki - nek ad - ja a lá - nyát, Zsu - zsa lá - nyát.

Kodály Zoltán az I. füzet 2. kiadásában ezt írta: „...előkészületül, majd később párhuzamos gyakorlatul a *Bicinia* mellé kétszólamú ritmusgyakorlatokat kell végezni a tanulóknak legalább a füzetben előforduló jelenségek begyakorlására, de jó, ha ritmust többet tudnak, mint ami az énekhez kell.”¹²

Talán ugyanez a Varga család, ahol az ablak „rózsával van kirakva”, mert a „Garzó Péter jár ide, jár oda”. Eddig a helyszín leírása, a továbbiakban már átváltunk párbeszédre, ahol a fiú hívogatja a leányt, aki kedvesen válaszol, kicsit incselkedve: „tudnám én azt, ha várna, mert a szívem dibegne-dobogna.” A dal kilóg a megszokott négy-soroságból: csak háromsoros, és a sorvégi szóismétlések miatt igen játékos, jókedvű hangulatot áraszt.

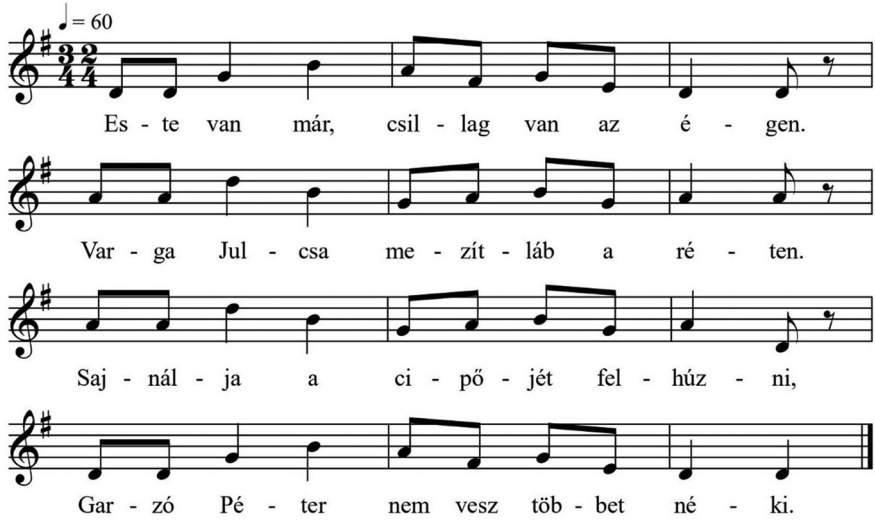
Ifjabb Bartók Béla így emlékezik: [Apám] „sokat járt Békés megyében lakó hűgához, ahol népdalokat is gyűjtött és a Vészto környéki népdalokban szereplő Varga Julcsát, Garzó Pétert és társait személyesen is ismertem.”¹³ Róluk szól az *Este van már, csillag*

¹² KODÁLY Zoltán: *Bicinia Hungarica. Néhány megjegyzés az I. füzet második kiadásához* = KODÁLY Zoltán: *Visszatekintés I. Bp., Zeneműkiadó, 1964.*

¹³ ÚJFALUSSY József: *Bartók brevídium*. Bp., Zeneműkiadó, 1974, 94.

*van az égen...*¹⁴ (1909) kezdetű népdal. Itt már nem a bimbózó szerelem a téma, sokkal inkább a keserű valóság, ami a második versszakból derül ki. Katonának vitték Garzó Pétert, fegyverének a nyelében a szeretett lány neve szerepel, és ez mindennél többet jelent neki.

$\text{♩} = 60$

Es - te van már, csil - lag van az é - gen.
 Var - ga Jul - csa me - zít - láb a ré - ten.
 Saj - nál - ja a ci - pő - jét fel - húz - ni,
 Gar - zó Pé - ter nem vesz töb - bet né - ki.

15

2. Garzó Péter elment katonának,
 acél fegyvert csináltat magának,
 acél fegyvert, rózsafa a nyele,
 rá van írva Varga Julcsa neve.

A 333/331. számú gyakorlat sok lehetőséget ad a tovább gondolásra, összehasonlítva a népdallal. Az ütemváltás miatt a két szemelvényben más lesz a hangsúlyrend.

333/331.

¹⁴ KODÁLY Zoltán: *A magyar népzene*. Bp., Zeneműkiadó, 1969. 402.

1. táblázat: A népdal és az olvasógyakorlat összehasonlításának lehetséges szempontjai

	<i>Este van már, csillag van...</i>	<i>333/331.</i>
Szerkezet	kvintelő, azaz kvinttranszpozíciós, visszatérő AA ⁵ A _v ⁵ A	kvinttranszpozíciós, de nem visszatérő AA ⁵ A _v ⁵ B
Hangsor	szó-pentaton (tí pien hanggal)	lá-pentaton
Ritmus	mazurkaritmus	ritmusvariáns
Dallamfordulat	dúr kvartszext indulás	két tiszta kvart egymás után
Ütemmutató	ütemváltós: 3/4; 2/4; 2/4	ütemváltós: 3/4; 4/4

16

Az *Este van már nyolc óra...* (Vésző, 1909) kezdetű népdalban Jakuts Pista és Bíró Róza a főszereplők, a dal egy életképet mutat be pontos helyszínnel, tárgyakkal és szereplőkkel, emellett párosító is. A tanórán készíthetünk és felállíthatunk hozzá díszletet, ki lehet osztani a szerepeket, és még az eljátszandó cselekvésekre is van utalás a szövegben. A Dobszay-könyvben¹⁵ csak X. Y. és N. N. olvasható a név helyén (ahová tetszőleges, párosítandó nevek helyettesíthetők be), egy szövegvariáció él a közhasználatban. Négy másik dallamváltozatot is közöl ugyanitt a könyv szerkesztője.

Sár-ga csi - kó, csen-gő raj - ta, Va-jon ho - vá me-gyünk raj - ta, Hu-zse-dá - ri hu-zse-dom.

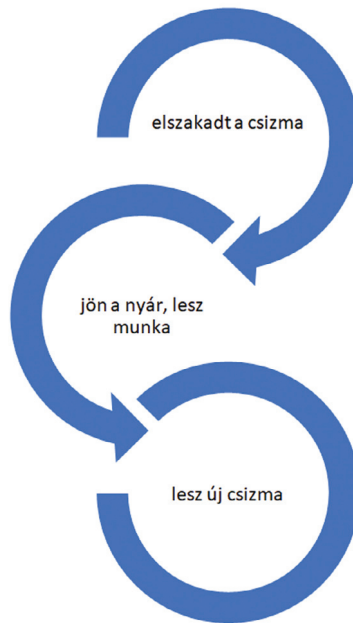
1. Sárga csikó, csengő rajta, vajon hová megyünk rajta, Huzsedári huzsedom.
2. Majd elmegyünk valahova, Kocsis Róza udvarára, Huzsedári huzsedom.
3. Betekintünk az ablakon, Ki kártyázik az asztalon? Huzsedári huzsedom.
4. Kovács Jani karosszékbén, Cigánykártya a kezében, Huzsedári huzsedom.
5. Kocsis Róza fészülködik, A tükörbe biggyeszkezik. Huzsedári huzsedom.
6. – Ugye, Jani, szép is vagyok, Éppen neked való vagyok? Huzsedári huzsedom.
7. – Szép is vagy te, jó is vagy te, Csak egy kicsit csalfa vagy te. Huzsedári huzsedom.
8. Kocsis Róza vetett ágya, Pallást éri a párnája. Huzsedári huzsedom.
9. Kovács Jani görbe lába, Nem tud felmászni az ágyra. Huzsedári huzsedom.
10. Majd felmászik a kisszékről, A meszes dézsa füléről. Huzsedári huzsedom.

Az eredeti Bartók-lejegyzésből kiderül, hogy a *Sárga csikó, csengő rajta...* kezdetű népdal általánosan ismert szövegéhez tartozik még három versszak. A mai ének-könyvekből a 8., 9. és 10. versszak már hiányzik – pedig azok is sokat-mondóak. Kocsis Róza ágya a plafonig fel van tornyozva – túlzó a megfogalmazás, kiemeli a gaz-

¹⁵ DOBSZAY László: *i. m.* (1984), 132.

dagságot. Kovács Jani sem hibátlan persze, a lába görbe – szinte visszavág a lányt ért kritikára az énekes. A lezárás és a megoldás is megmarad a gúnyolódás szintjén: sámlí kell neki, de a meszes dézsa fülének említése is elárulja, miként vélekedik az énekes. A refrén lehet egy összekacsintás a hallgató részéről az előadóval. E dal esetében is kilépünk a mazurkaritmus kopogásából, de csak a refrénnél, ugyanis itt feltűnik a nyújtott ritmus. Ehhez tanácsos egyenletes negyedeket tapsoltatni, nemcsak a tempótartás végett, hanem mert ez is koncentrációt igényel: se kevesebb, se több ne legyen a kíséret. A 3/4-es ütemből ne legyen 4/4!

A daltanítás szigorú módszertani pontjai közül a második – az élő, értő bemutatás után – a szövegértelmezés. Általában ez elmarad, illetve egy általános kérdéssel elintéződik, pedig itt lehetne a mai gyerekeket is „megfogni”. Nem egy esetben a ma is használt tárgyak a régi dallamokban kiemelt szerepet kapnak. Számos népdalban fellelhetők a különböző pénzfajták – krajcár, fillér, garas, aranytallér, rézpénz – vagy például a ma már nem túl különlegesnek számító csizma. Az *Anyám, édesanyám...* kezdetű dal két versszakos, nyolcsoros, és teljes életképet vázol fel élénk, mely a következőképp ábrázolható:

3. kép: Az *Anyám, édesanyám...* kezdetű népdal történetének lehetséges ábrázolása

A folyamatot versszakokra bontva is felírhatjuk:

1. versszak: Leány – tényközlés, izgatottság → elveszett a csizma → ki varrja meg?
2. versszak: Az anya tényszerű, nyugodt válasza: jön a nyár, csépelünk → lesz pénz → lesz új csizma

333/55.

r r r r d d r r r r d d m r d r m r d r m d m m r r

A 333/55. gyakorlat is tartogat meglepetést: úgy indul ritmikailag, mint a népdal, de a harmadik motívum (6. ütem) ritmusa megváltozik. Akár a dal előkészítéseként, akár utána, csak gyakorlásra szánjuk, mindig hasznos segítőnknek bizonyul. Improvizációs feladat is válhat belőle, ha a dal szövegét az olvasógyakorlat dallamára énekeljük, ugyanis a harmadik motívum második ütemében – az olvasógyakorlat eltérő ritmusa miatt – az olvasógyakorlat hangjait a leírttól eltérően szükséges énekelni (például hangokat kihagyva). A hangkészlet csak a *m-r-d* hangokat tartalmazza, tehát alsó tagozaton is alkalmazható.

18

Az *Ötfokú zene* I. füzetének 15. darabja csak az utolsó ütemben vált ritmust, a hangkészlet felfelé bővül. Itt is lehet improvizáltatni a befejezést.

m m m m m r s s l l m m
s s l l m r d d r l, l, l

A 333/83. olvasógyakorlatában már bővül a hangkészlet: *dóval* kezdve az éneklést a tiszta kvart *d-sz*, lépését is olvashatjuk, a ritmikai variáns észrevétele pedig már gyakorlattá válhatott az órán. „A dallamban fel fog tűnni, hogy sok a leugrás. Szükség van erre, mert eddig elhanyagoltuk” – írja Kodály szintén az *Előszóban*.¹⁶ Ez kötelező olvasmány tanároknak, kórusvezetőknek és énekművészeknek egyaránt.

t4↓ t4↑ t4↑ t4↓ t4↑ t4↓ t4↑

Az *Új a csizmám...* (Volly István, Tura, 1939) arról szól, hogy a csizma „a szögre van felakasztva”, és a sarkantyúját már be is lepte a rozsda, tehát tulajdonosa védte, óvta, nem használta, mert mezítláb járt. Az énekes talán saját magát nyugtatja meg a harmadik sorban: úgy összeveri majd a sarkantyúkat, amikor felveszi a csizmát, hogy „lepereg a rozsda róla”. Már az első versszak is személyes, de a második még intímabb. A szűr is a szögön lóg, az énekes a kedvesét hívja segítségül, hogy a nyakába akassza a ruhaneműt, majd a következőképp zárja a versszakot: „így is, úgy is ott annak [ti. a szűrnek] a helye, még az éjjel betakarlak, babám, vele.”

¹⁶ KODÁLY Zoltán: *i. m.* (1964), 127.

A *Van már nékem szép új csizmám...* kezdetű dalban az indítás büszkeséget sugall, majd ugyanaz a gondolatvilág következik, mint az előző dalban, csak feltételes módon: „karácsonyra fel is húznám”. „Az egyiknél jobb a másik” – folytatja, és következik a csattanó: „nincs több rajta, csak három lik” – azaz eléggé használhatatlan.

A dallamban a *fi* és a *fá* ingadozik, erre jól „rímel” a *Bicinia Hungarica* 41. és 41. a) dallama, a *Fehér liliomszál...* népdal feldolgozása. A második szólam kvintkánonként lép be, és egy szép mixolíd skálával fordul a befejezéshez. Ez a példa a Kodály-Ádám-tankönyvben is szerepet kap 6. osztályban – semmi sem véletlen. „Akik e dalokat nem ismerik, nem akarják ismerni, önként kizárják magukat a nemzet nagy közösségéből... Mert ez az a közösség, ahol egy érzésben találkozhatnak az egyszerű pásztor a nemzet bármely nagyjával; ahol mind a kettő csak ember, és annyit ér, amennyire ember”¹⁷ – írja Kodály a *101 magyar népdal* előszavában.

Fe-hér li - li - om - szál, Fe-hér li - li - om - szál

Fe-hér li - li - om - szál, Fe-hér li - li - om -

Sej, u-gorj a Du - ná - ba, Sej, u-gorj a Du - ná - ba.

szál Sej, u-gorj a Du - ná - ba, Sej, u-gorj a Du - ná - ba.

Fe-hér li - li - om - szál, Fe-hér li - li - om - szál

Fe-hér li - li - om - szál, Fe-hér li - li - om -

Sej, u-gorj a Du - ná - ba, Sej, u-gorj a Du - ná - ba.

szál Sej, u-gorj a Du - ná - ba, Sej, u-gorj a Du - ná - ba.

¹⁷ KODÁLY Zoltán: *Százegy magyar népdal. Előszó [1929]* = KODÁLY Zoltán: *Visszatekintés I. Bp., Zeneműkiadó, 1964, 46.*

Weöres Sándort is megihlette a csizma, íme egy kis versecske ebben a témában a *Magyar etűdök*¹⁸ száz kis énekszövegéből. A 35. és 44. számú szöveg (*Van-e szoknya eladó...*, *Van-e csizma eladó...*) a *Bicinia Hungarica I.* 11. gyakorlatának dallamára illett, mely Kodály-invenció, a kvintváltó szerkezet a régi stílust idézi:

Van-e szoknya eladó,
tarkabarka suhogó,
a derékra simuló,
nyárba-télbe jó?
Nincsen szoknya vehető,
csak egy régi lepedő,
rāncos, rojtos, repedő,
üsse meg a kő.

Van-e csizma eladó,
patkós sarka kopogó,
szattján-szára ropogó,
sárba-vízbe jó?
Nincsen csizma vehető,
csak egy rozszant tekenő,
ócska egér-etető,
üsse meg a kő.

11. Lépést ♩ = 104

1. Van-e szoknya eladó, tarkabarka suhogó, a derékra simuló, nyárba-télbe jó?
2. Van-e csizma eladó, patkós sarka kopogó, szattján-szára ropogó, sárba-vízbe jó?

4. kép: A *Bicinia Hungarica I.* füzetének kézírassal kiegészített olvasógyakorlata¹⁹

A fenti kotta a múlt századból való, az 1970-es évekből, amikor a Hungaroton többek között egy *Bicinia Hungarica*-válogatást vett fel Andor Ilona Kodály Leánykarával²⁰ a Kodály-kórusok összkiadásába. Ezen a felvételen én is részt vettem, énekeltem. A kottában nem volt szöveg, azt Ilonka néni gépelve odaadta nekünk, magam írtam alá, így megmaradt, és amikor a teljes négy kötetet felvették a 2000-es évek elején CD-re²¹ különböző leánykarokkal, könnyen azonosíthattuk. Nagy örömemre a Magyar Kodály Társaság akkori elnöke, dr. Ittész Mihály a régi válogatást a CD-lemezre áttetette, és archív anyagként ott megtalálható. A kottában a szoprán dallam szövege olvasható.

Érdekes, hogy népdalaink kezdősoraiban, természeti képeiben milyen sok szín fordul elő. Ezekben a természeti képpel kezdődő népdalokban se szeri, se száma a Duna vagy a Tisza említésének. A sok ismert közül a legismertebb talán az *Által mennék...*²² kezdetű népdal, mely életkép, szövege által pedig fókuszunk – mintha egy kamera lenszójén keresztül néznénk – fokozatosan közelít a tárgyra, míg végül az ablakban nyíló virágokat is megláthatjuk.

¹⁸ WEÖRES SÁNDOR: *Magyar etűdök*. Bp., Tercium, 2006, 35, 44.

¹⁹ A fotó a szerző magántulajdona.

²⁰ Kodály Zoltán Leánykar, Budapest

²¹ *Kodály Complete Edition: Choral works. Bicinia Hungarica, Tricinia*. Hungaroton, 2013.

²² LUKIN László – LUKIN Lászlóné: *Ének-zene. Általános iskola 8. évfolyam*. Bp., Nemzeti Tankönyvkiadó, 2002, 31.

SÁRGUL már a fügefafa levele

ZÖLD erdőben

KÉK ibolya búra hajtja

FEKETE föld termi

PIROS alma mosolyog

FEHÉR fuszulykavirág

21

5. kép: Példák a természeti képekben fellelhető színekre

Már az első sor is „üzenetet” hordoz a feltételes módjával, ez is okot adhat a játékra, azaz egy kérdésre: „Te hogy folytatnád?” A válaszok között hasonlókra számíthatunk például: ...ha lenne csónakom; ...ha nem esne az eső; ...ha tudnék úszni, ...ha konkrét dolgom lenne ott.

Tánclépés

1. Ál - tal - men - nék én a Tí - szán la - di - kon, la - di - kon de la - di - kon.
Ott la - kik a, ott la - kik a ga - lam - bom, ott la - kik a ga - lam - bom.

Ott la - kik a vá - ros - ban, a har - ma - dik ut - cá - ban,

Pi - ros ró - zsa, kék ne - fe - lejcs, i - bo - lya vi - rít az ab - la - ká - ban.

- Által mennék én a Tiszán, nem merek, nem merek, de nem merek.
Attól félek, hogy a Tiszába esek, hogy a Tiszába esek.
Lovam hátán, sejhaj, félre fordul a nyereg,
A Tiszának hajjai közt elveszek, a babámé nem leszek.

Az énekes egyes szám első személyben beszél, és konkretizálja a helyet földrajzilag („én a Tiszán”), de nem tudjuk melyik helysége gondol. A földrajzi érintettség újabb lehetőség a kitekintésre, azaz a térkép böngészésére. A dallam AABA formájú, visszatérő szerkezetű, új stílusú, az első sor dallama megismétlődik, de a szöveg folytatódik, és egyre közelebb jutunk az „igazsághoz”. Olyan ez, mint egy nyomozás.

Megtudjuk a 2. sorban, hogy az énekes a *galambját* szeretné felkeresni. Ismét lehetőségünk van egy kis feladatra: keresgélni az ismert népdalainkban a kedves megszólítására. Például:

- *Ősszel érik...* – „Kinek varrod, *babám*, azt a hímzett kendőt?”
- *Sárgul már a fűgefa levele...* – „Azt hallottam, *kedves kisangyalom*, sejt, nem akarsz szeretni.”
- *Kerek utca szegelet...* – „Ha még egyszer ott járok, a *rózsámra* találok.”

A harmadik sor még közelebb visz a helyszínhez, hiszen a városról beszél. Itt emlékezhetünk meg a gyűjtőről, Bartók Béláról, akinek 140. születésnapját ünnepeljük ebben az évben. Az órán ezen a ponton megemlíthetnénk azt is, hogy Bartók 1907-ben gyűjtötte a dalt Felsőíregeren – újabb szűkítés a térképen, Tolna megyét kell megkeresni. Az elképzelt kamera további biztos pontokat mutat, hiszen a harmadik sorban kiderül, hogy „a harmadik utcában” lakik a leány, ahol azt a különleges házat kell keresni, melynek ablakában a „piros rózsza, kék nefelejcs, ibolya” virít. Ne feledjük, hármasszám népmesei elem, meseszám! Azonban van egy „szépséghibája” a dolognak, még pedig az, hogy a Kodály Zoltán *A magyar népzene* című kötetében nem ez a versszakok sorrendje.²³

Tempo giusto ♩ = 80

Á - tul men - nek én a Ti - szán, nem me - rék, nem me - rék, de nem me - rék,
 At - tul fé - lek, hogy a Ti - szá - bá jes - ék, hogy a Ti - szá - bá je - sék.
 Lo - vam há - tán se - je - haj, fél - re for - dul a nye - rég, Hej,
 Ti - sza, Du - na hab - gya - i közt el - ve - szék, a ba - bá - mé nem lé - szék.

- b) Általmennék én a Tiszán ladikon, ladikon de ladikon.
 Ott lakik a, ott lakik a galambom, az én kedves galambom.
 Ott lakik a városba, a harmadik uccába,
 Piros rózsza, kék nefelejts, ibolya virít az ablakába.

²³ KODÁLY Zoltán: *A magyar népzene*. Bp., Zeneműkiadó, 1969. 454.

Dobszay²⁴ is így teszi közzé:

1. Ál - tal - men - nék én a Ti - szán la - di - kon, la - di - kon de la - di - kon.
Ott la - kik a, ott la - kik a ga - lam - bom, ott la - kik a ga - lam - bom.
Ott la - kik a vá - ros - ban, a har - ma - dik ut - cá - ban,
Pi - ros ró - zsa, kék ne - fe - lejcs, i - bo - lya vi - rít az ab - la - ká - ban.

2. Által mennék én a Tiszán, nem merek, nem merek, de nem merek.
Attól félek, hogy a Tiszába esek, hogy a Tiszába esek.
Lovam hátán, sejhaj, félre fordul a nyereg,
A Tiszának habjai közt elveszek, a babámé nem leszek.

Ugyanakkor a Bartók-féle feldolgozásban²⁵ a zongorakísérettel egy másik változat került be a köztudatba: a dallamvariáció és a díszítések is elmaradtak, a szöveg is „városias” lett. Mint tudjuk, a népdal variánsaiban él, ezzel megsokszorozódik.

1. Ál - tal - men - nék én a Ti - szán la - di - kon, la - di - kon de la - di - kon.
Ott la - kik a, ott la - kik a ga - lam - bom, ott la - kik a ga - lam - bom.
Ott la - kik a vá - ros - ba', a har - ma - dik ut - cá - ba',
Pi - ros ró - zsa, kék ne - fe - lejcs, i - bo - lya vi - rít az ab - la - ká - ban.

2. Által mennék én a Tiszán, nem merek, nem merek, de nem merek.
Attól félek, hogy a Tiszába esek, hogy a Tiszába esek.
Lovam hátán, sejhaj, félre fordul a nyereg,
Tisza vize habjai közt elveszek, a babámé nem leszek.

Sok évtizedes munkája során maga Kodály is érzékelte a magyar népdal minden tekintetben ezerarcú voltát. Erről az örökös és állandó megújulásáról így írt: „A népköltés örök rejtélye... A folyton forrongó kohó, melyben egyszerre születnek új szintézisek és bomlanak föl régi egységek, egyszerre születik meg az új és hal meg a régi – de újjászületik, ami benne maradandó...”²⁶

²⁴ DOBSZAY: *i. m.* (1984), 290.

²⁵ BARTÓK Béla – KODÁLY Zoltán: *Magyar népdalok*. Bp., Rozsnyai Károly Könyv- és Zeneműkiadóhivatala, 1906, 5. [https://vmirror.imslp.org/files/imglnks/usimg/4/42/IMSLP105968-PMLP216126-Bartok_-_Magyar_nepdalok_10_Hungarian_Folk_Songs_for_voice_and_piano_\(1-10\).pdf](https://vmirror.imslp.org/files/imglnks/usimg/4/42/IMSLP105968-PMLP216126-Bartok_-_Magyar_nepdalok_10_Hungarian_Folk_Songs_for_voice_and_piano_(1-10).pdf)

²⁶ KODÁLY Zoltán: *Gyermekjátékok* = KODÁLY Zoltán: *Visszatekintés II*. Bp., Zeneműkiadó, 1964, 184.

Baj-e ez? Nem.

Ebben a rövid írásban megpróbáltam néhány példán keresztül reflektorfénybe állítani a tanári munka ezernyi lehetőségét, melyek nemcsak az énekórára vonatkozhatnak, hanem a magyar nyelvre, a történelemre vagy a földrajzra is. Ezzel a lehetőséggel kötelességünk élni. A „fiókok nyitogatása”, ahogy Kodály biztatta annak idején tanítványait, nagy örömet okozott, mert visszaidézte bennem a száznál is több bemutatóórára való készülés, keresgélés örömét – úgy is fogalmazhatnék: újraéltem tanári hivatásom legszebb napjait. Szerencsésnek mondhatom magam, mert a több évtizedes pályafutásom alatt semmilyen korosztálynál nem találkoztam a népdaltanulással kapcsolatban ellenvetéssel, ez pedig megalapozta a gyakorlati példák megvalósítását.

Irodalomjegyzék

- BARTÓK Béla – KODÁLY Zoltán: *Magyar népdalok*. Bp., Rozsnyai Károly Könyv- és Zeneműkiadóhivatala, 1906, 5.
[https://vmirror.imslp.org/files/imglnks/usimg/4/42/IMSLP105968-PMLP216126-Bartok_-_Magyar_nepdalok_10_Hungarian_Folk_Songs_for_voice_and_piano_\(1-10\).pdf](https://vmirror.imslp.org/files/imglnks/usimg/4/42/IMSLP105968-PMLP216126-Bartok_-_Magyar_nepdalok_10_Hungarian_Folk_Songs_for_voice_and_piano_(1-10).pdf)
- DOBSZAY László: *A magyar dal könyve*. Bp., Zeneműkiadó, 1984.
- KIRÁLY Katalin: *Magyarságunk énekei*. Szeged, Mozaik, 2006.
- *Kodály Complete Edition: Choral works*. Bicinia Hungarica, Tricinia. Hungaroton, 2013.
- KODÁLY Zoltán – ÁDÁM Jenő: *Énekes könyv (Általános iskola 4. osztály)*. Bp., Nemzeti Tankönyvkiadó, 1994.
- KODÁLY Zoltán: *A magyar népzene*. Bp., Zeneműkiadó, 1969.
- KODÁLY ZOLTÁN: *Visszatekintés I.* Bp., Zeneműkiadó, 1964.
- KODÁLY ZOLTÁN: *Visszatekintés II.* Bp., Zeneműkiadó, 1964.
- LUKIN László – LUKIN Lászlóné: *Ének-zene. Általános iskola 8. évfolyam*. Bp., Nemzeti Tankönyvkiadó, 2002.
- SÜTŐ András: *Kórévmuzsika* = SÜTŐ András: *Gyermekkorom tükörcserepei*. Bp., Móra, 1982, 35-37.
- UJFALUSSY József: *Bartók breviárium*. Bp., Zeneműkiadó, 1974.
- WEÖRES Sándor: *Magyar etűdök*. Bp., Tercium, 2006.
- WEÖRES Sándor: *Kezdődik az iskola* = WEÖRES Sándor: *Ha a világ rigó lenne*. Bp., Móra, 1981.

Hartyányi Judit

Az első gyermekkari Kodály-esten szereplő népdalfeldolgozások – köztük két muzeális értékű felvétel – és azok további élete az iskolai nevelésben

1929. április 14. jeles dátum volt és marad mindnyájunk számára, hiszen egy felejthetetlen hangverseny időpontja. Ez a hangverseny volt az első, amelyen Kodály Zoltán gyermekkarak számára komponált kórusművei hangzottak el. A történelmi jelentőségű eseményről a *Pester Lloyd* kritikusa így írt: „aki ezeket a gyerekeket hallotta, megleshetette, hogyan keletkezik a nemzeti zenekultúra.”¹

Bár a gyermekkari est 1929-ben volt, a szereplők közül két kiemelkedő kórus énekét már 1928-ban megörökítette a *His Master's Voice* angol hanglemezcéggé. Az 1920-as évek végének két híres énekkarát ma is meghallgathatjuk, ugyanis a muzeális felvétel Kodály Zoltán születésének 100. évfordulója alkalmából 1982-ben a *Hungaroton* jóvoltából is megjelent. A Wesselényi Utcai Polgári Fiúiskola kórusát Borus Endre, a Szilágyi Erzsébet Leánylíceum énekkarát B. Sztojanovits Adrienne vezényelte. Milyen feladatot adott ez az egyedülálló lehetőség a karnagyoknak és az éneklő gyerekeknek? „A karnagyok múlhatatlan érdeme, hogy kórusuk lelkes, lendületes éneke újabb művek komponálására ihlette a zeneszerzőt, és követésre buzdította karnagytársait”² – olvasható a lemez kísérőfüzetében.

A hangversenyen az 1925 és 1929 között komponált tizenhárom kórusmű hangzott el, közülük öt első alkalommal. A koncert programjáról Bónis Ferenc így vélekedett: „Csokorba gyűjtésük nagyszabású nevelői programról tanúskodik: a jövő felnőttjeinek és a művészi muzika világának egymáshoz közelítéséről.”³

Azokat a népdalokat, gyermekdalokat, népi kiolvasókat, népszokásdallamokat – mintegy húszat –, amelyeket Kodály Zoltán feldolgozott gyermekkari műveiben, 1906 és 1922 között gyűjtötte. Ezekről és a további, nem csak kórusműben feldolgozott, gazdag népdalkincséről *Kodály népdalfeldolgozásainak dallam- és szövegforrásai* címmel a Magyar Tudományos Akadémia Zenetudományi Intézet Népzene kutató Csoportjának öt kutatója – Bereczky János, Domokos Mária, Olsvai Imre, Paksa Katalin és Szalay Olga – kiváló könyvet állított össze, amely a Zeneműkiadónál 1984-ben jelent meg. 2019-ben bővített, angol nyelvre fordított formában is kiadták a további kutatások alapjául szolgáló tudományos művet.

Mielőtt az est műsorát és előadóinak névsorát megtekintenénk, vessünk egy pillantást egy régi fotóra, amelyen Kodály Zoltánt, a Wesselényi Utcai Polgári Fiúiskola 120 tagú kórusát és a kórus vezetőjét, Borus Endrét örökítette meg a fotós.

¹ EÖSZE László: *Kodály Zoltán élete és munkássága*. Bp., Zeneműkiadó Vállalat, 1956, 99.

² *Kodály historicals on His Master's Voice (1928)*. Szerk. KOCSIS Zoltán, Bp., Hungaroton, 1982. Idézet Eöszé Lászlótól a hanglemez kísérőfüzetéről.

³ BÓNIS Ferenc: *Élet-pályá: Kodály Zoltán*. Bp., Balassi Kiadó – Kodály Archivum, 2011, 244.

1. kép: A Kodály *Historicals on His Master's Voice* lemezborítójának részlete⁴. A fotó közepén Kodály Zoltán és Borus Endre, körülöttük a Wesselényi Utcai Polgári Fiúiskola kórusa

Miért esett Kodály választása a Wesselényi utcai fiúkra? A zeneszerző 1925-ben felkérte Borus Endrét, hogy a fiúkórusnak tanítsa be a *Psalmus Hungaricus* ad libitum gyermekkar számára komponált részletét⁵. Az egyik próbán elragadták az „üdén, érceesen csengő fiúhangok”⁶ ekkor kezdett Kodály Zoltán figyelme a gyermekkarok felé fordulni: „...azokat a dalokat írtam gyermekkarra, amelyeket falun is csak gyermekek szoktak előadni. Van ugyanis egy egészen külön gyermek tradíció.”⁷

Ezekben a művekben valósult meg először Kodály zeneszerzői, népzenekutató és széleskörű nevelő tevékenységének egysége. Raics István szerint „kettős szempont vezette őt [Kodály Zoltánt – H. J.], amikor hozzáfogott az első kórusművek írásához. Egy szorosabb értelemben vett zenei szempont, és egy tágabb értelmű, általános nevelési probléma... A régebbi iskola német szellemű, s minőségileg jelentéktelen kóruszenéje helyett magyar énekkari művészetet akart teremteni a Mester a magyar iskolában. Kodályé a döbbenetes felfedezés, hogy a magyar gyermek nem ismeri saját zenei anyanyelvét.”⁸ Tóth Aladár 1928-ban így fogalmazott: „Kodály Zoltánnak egy

⁴ *Kodály historicals on His Master's Voice* (1928). Szerk. KOCSIS Zoltán, Bp., Hungaroton, 1982.

⁵ EŐSZE László: *Kodály Zoltán élete és munkássága*. Bp., Zeneműkiadó Vállalat, 1956, 80.

⁶ Uo.

⁷ EŐSZE László: *Kodály Zoltán élete és munkássága*. Bp., Zeneműkiadó Vállalat, 1956, 80.

⁸ EŐSZE: *i. m.* (1956), 80.

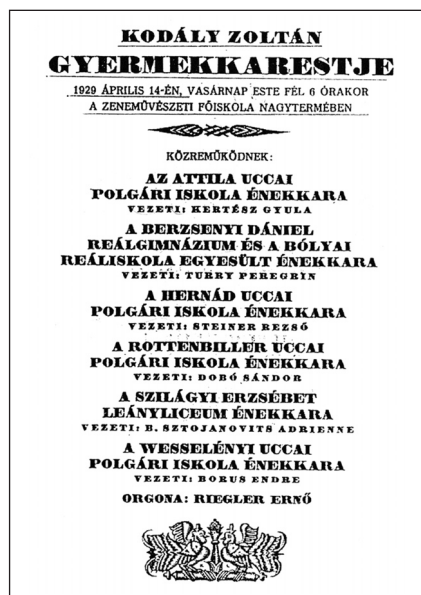
egységes és általános, európai nivójú, de sajátosan magyar zenekultúráért vívott küzdelme: a mai Magyarországnak kétségkívül legheroikusabb és legmélyebb gyökerű kulturális erőfeszítése.”⁹

A felvételt megismerve lehetséges, hogy csalódunk. Manapság tisztára csiszolt hangú, csengő hangszínű felvételek hallhatók, és a különböző versenyeken a zsűritagok is az egységes hangzású szólamokból formált kórushangzást keresik. A felvételen ezzel szemben a Wesselényi utcai fiúk éneklése „kócos”, énekük nem a fegyelmezett tisztaság-pontosság megvalósítását célozza, hanem természetes, gyermeki lendület vezeti előadásukat. Ez a felvétel korántsem makulátlan, de sugárzik a gyerekek játékos kedve, a mű iránti szeretet, az igyekezet, a közös éneklés adta öröm. Színes fantáziájuk abban nyilvánul meg, hogy a hangjukkal játsszák el a történetet, átélnek minden pillanatot.

Mit tudtak ezek a fiúk? Miért lehetnek – bizonyos szempontból – példának tekinthetők? Fényes hangjuk, tiszta tekintetük megragadta Kodály Zoltánt, aki hasonló gyerekek között nevelkedett hét évig Galántán. A pesti fiúk talán emlékeztették a zeneszerzőt mezítlábas pajtásaira. Sokféle érzélem átélésére, megjelenítésére volt képes a gyereksereg akkor is, ha dramatizált gyerekjátékot játszott, még inkább, ha a játék a magyar történelem hosszabb-rövidebb periódusának emlékét őrizte. A hidasjáték, amely a magyarok és a németek egyenlőtlen harcát, a magyar nép igazságkeresését örökíti meg, Kiss Áron *Magyar gyermekjáték-gyűjteményében*¹⁰ negyven változatban található meg. Kodály Zoltán teremtő fantáziája ezekből alkotott nagyszabású tablót.

Mit tudhattak a karnagyok? Feltételezem, végtelen gyermek- és zeneszeretettel, az új iránti kíváncsisággal, a kihívás jelentőségének felismerésével tanították tanítványaikat, a 100-200 tagú kórust. Megtanították a művet, és lehetővé tették, hogy diákjaik átéljék, amit nekik a népi játék és annak komponált foglalata jelentett. Színes kép volt az övék, melyet énekeseikkel elsajátítottak, hangszínnel, dinamikával, karakterrel fejezték ki, jelenítették meg a szemben álló harcos karaktereket.

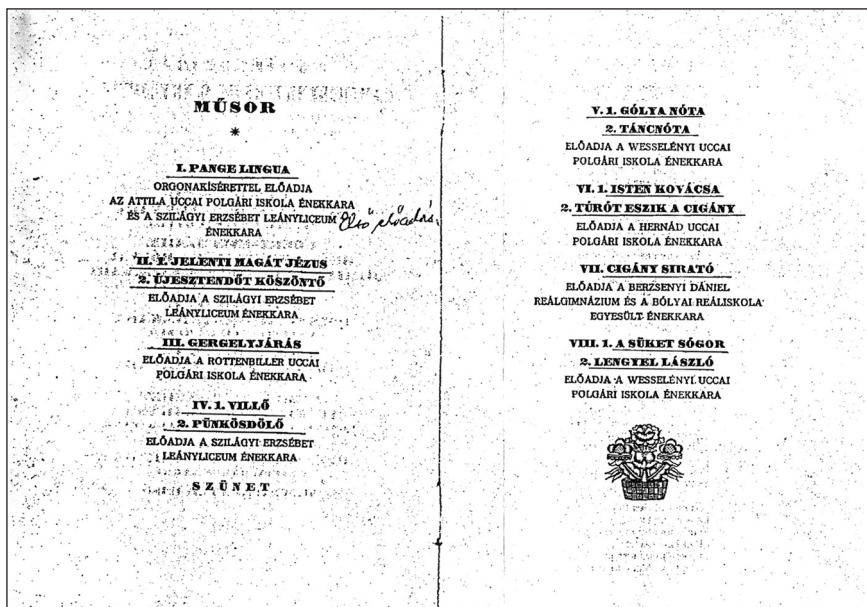
A 2. képen láthatjuk, kik voltak elég bátrak, alkalmasak arra, hogy új Kodály-műveket tanítsanak, énekeltsenek. Nyolc blokkban hangzott el 13 mű, mintegy 700 iskolás gyermek előadásában.

2. kép: Az 1929-es koncert közreműködői

⁹ Idézet Eöszé Lászlótól a hanglemezzel kísérfüzetéről. KODÁLY Zoltán: *Lengyel László*. Előadja a Wesselényi Utcai Polgári Iskola fiúköre. Vezényel Borus Endre. <https://www.youtube.com/watch?v=vyDPHESESP>

¹⁰ KISS Áron: *Magyar gyermekjáték-gyűjtemény*. Bp., Holnap, 2000. (Az eredeti kötet 1891-ben jelent meg.)

28

3. kép: A hangverseny műsora - nyomtatott Kner Izidor könyvnyomdájában Gyomán

Vessünk egy pillantást az első műsorszámra, amely az egyetlen olyan mű volt a koncerten, mely nem népdalt dolgozott fel. Az orgonakíséretes *Pange lingua* mellett Kodály Zoltánné Sándor Emma írásával a következő szerepel: „Első előadás”. Az *Öt Tantum ergo* orgonakísérettel 1928-ban íródott, zenei anyagát Kodály *Pange lingua* címmel ifjúsági egyneműkar részére dolgozta fel 1929-ben, így az első gyermekkari koncert felemelő nyitódarabjaként hangzott el.

A 13 mű keletkezési sorrendje a következő:

1925: *Villó* – Zoborvidéki böjti szokás

Türöt eszik a cigány – Két népdal

1926: *Gergely-járás* – Magyar iskolás fiúk nótái szerint

1927: *Jelenti magát Jézus* – Zoborvidéki népdal

Lengyel László – Népi töredékek alapján

Ajánlás: „A Wesselényi utcai fiúknak és vezérüknek, Borus Endrének”

1928: *A süket sógor* – Népi szöveg

Cigánysirató – Székely népdalok

Isten kovácsa – Népi kiolvasó szöveg

1929: *Pange lingua* (Az *Öt Tantum ergo* zenei anyagából)

Gólya-nóta – Népi gyermekdal

Pünkösdlő – Népi töredékek alapján

Ajánlás: „A Szilágyi Erzsébet leánylíceum énekkarának és mesterének, B. Sztojanovits Adrienne-nek”

Táncnóta – Népdal után

Új esztendő köszöntő – Nagyszalonta

A kórusok karnagyairól – kettő kivételével – a következőket tudhatjuk:

A Wesselényi Utcai Polgári Iskola karnagya Borus Endre volt. A Zeneakadémián hegedűt és zeneelméletet tanult, szakfelügyelőként, Budapest főváros tisztviselőjeként is tevékenykedett, 1923-tól a Wesselényi Utcai Polgári Fiúiskola énektanára volt. Kórusával közreműködött az alakuló ifjúsági kórusmozgalom elindításában. Kodály első gyermekkari műveinek nagysikerű bemutatója is az ő nevéhez fűződik: először a *Villót* és a *Túrót eszik a cigányt* énekelték, később számukra írta Kodály a *Lengyel Lászlót*.

Az Attila Utcai Polgári Iskola énekkarát Kertész Gyula vezette. Karnagyi tevékenysége mellett zeneszerzőként, zenetanárként működött, Kodály tanítványa, a Magyar Kórus Kiadóvállalat egyik alapítója volt.

A Rottenbiller Utcai Polgári Iskola énekkarának karnagyáról, Dobó Sándorról sajnos nem tudunk többet.

A Hernád Utcai Polgári Iskola (ma Baross Gábor Általános Iskola) énekkarát Steiner Rezső vezette, róla több információval nem rendelkezünk.

A Berzsényi Dániel Reálgimnázium és a Bólyai Reáliskola egyesült énekkarának karnagya Turry Peregrin zenekari oboaművész (évtizedekig az Operaház zenekarának tagja), középiskolai énektanár, karnagy volt, aki a Zeneakadémián is tanított.

A Szilágyi Erzsébet Leánylíceum Énekkarát Sztojanovits Adrienne vezette. Az iskola elődje a kerületi nyilvános községi leányiskola volt, amelyet 1881-ben alapítottak.

4. kép: Sztojanovits Adrienne, Kodály Zoltán, Borus Endre és a Szilágyi Erzsébet Leánylíceum Énekkara – a hanglemez kísérfűzetéről¹¹

¹¹ Kodály historicals on His Master's Voice (1928). Szerk. KOCSIS Zoltán, Bp., Hungaroton, 1982.

Az iskola gazdag zeneisége Sztojanovits Adrienne művészete nyomán, az általa vezetett, száztágú leánykar által – részben Kodály Zoltán műveinek előadásával – mutatkozott meg. A híres karnagy az 1920-as évektől, Szőnyi Erzsébet az 1940-es évek végétől, Mohayné Katanics Mária 1959-től 1984-ig, Csík Miklós az 1980-as években vezette a híres énekkart, amelynek magas művészi szintjét Sztojanovits Adrienne követői is megőrizték.¹²

A két leghíresebb kórus bemutatói az első hangversenyen igencsak tiszteletet parancsolóak ma is, mert igen nehéz műveket tanultak meg rövid idő, mindössze egy-két hónap alatt. A 13 műből az 5 akkor először bemutatott darab a következőképp oszlott meg a legjobb énekkarak között.

A Wesselényi Utcai Polgári Fiúiskola énekkara és Borus Endre:

- *Gólya-nóta* (1929)
- *Táncnóta* (1929)

A Szilágyi Erzsébet Leánylíceum Énekkara és Sztojanovits Adrienne:

- *Pange lingua* (1929)
- *Új esztendőt köszöntő* (1929)
- *Pünkösddőlő* (1929)

Bátran kijelenthetjük, hogy az 1929-es hangverseny egy heroikus erőfeszítés első gyümölcse volt. 85 évvel később, 2014. április 13-án elhangzott az első gyermekkari Kodály-est teljes műsora. Dr. Ittész Mihály, a Magyar Kodály Társaság elnöke, Kodály Zoltán teljes életművének legavatottabb ismerője méltó megemlékezésésként a nevezetes hangverseny műsorának megismétlését tűzte ki, szintén a Zeneakadémián. Ehhez a dátumhoz társult az Éneklő Ifjúság mozgalom 80. évfordulója.

Az ifjúsági kórusok mozgalma az 1929-es koncerttel kezdődött el, és annak óriási sikere folytatásra ösztönözte Bárdos Lajos tanár urat és elhivatott munkatársait, Kertész Gyulát és Kerényi Györgyöt. Ők alapították a Magyar Kórus kiadóvállalatot, és szervezték az ifjúság dalos ünnepeit. 1934-ben már Éneklő Ifjúság néven Budapesten első ízben, a 30-as évek második felében egyre több vidéki városban rendeztek Éneklő Ifjúság hangversenyeket.

Az Éneklő Ifjúság és a cserkészmozgalom hatékonyan fordította a fiatalok figyelmét a magyar népdalkincs felé, népszerűsítette a népdaléneklést. Ezért a népdalfeldolgozások tanulása, előadása fokozta az éneklés okozta örömet. Bár ének-zenei általános iskolák még nem voltak, de az „énekes iskolák” voltak azok, amelyeknek mindennapjait áthatotta az éneklés. 1948-ban megszüntették az énekes „mozgalmat”, a Magyar Kórus Kiadó engedélyét bevonták.¹³

1950-től ének-zenei általános iskolák nyíltak az országban, amelyeknek tantervében a mindennapi énekóra, karéneke, társaszene vagy a néptánc sok élményen keresztül gazdagította a gyerekek tudását. Az iskolai kórusok magas színvonalú szereplései – akkor az Úttörő Kulturális Seregszemléken – bizonyították a zenetanulás, éneklés értékét, nevelő erejét. 1978-ban jelent meg hivatalos közlemény az Éneklő Ifjúság

¹² *Katanics* – „A legmélyebben átélt szellem mágusa”. Szerk. HERZKA Ferenc, Gádor Ágnes és a Szilágyi Erzsébet Női Kar, 2018, 17.
KODÁLY Zoltán: *Villő*. Előadja a Szilágyi Erzsébet Leánylíceum Énekkara, vezényel Sztojanovits Adrienne.
<https://www.youtube.com/watch?v=sZnFo-JezaU>

¹³ DR. BRÜCKNER Huba: *Egyenes úton – Bárdos Lajos élete*. Bp., Bárdos Lajos Társaság, 2017, 205.

újraindításáról, a KÓTA Ifjúsági Bizottsága szervezésében folytatódott a nemes tradíció. A 80-as években normál tantervű iskolák kórusai is – rátermett kórusvezetővel – képesek voltak a *Villót* vagy a *Gólya-nótát* elénekelni. Ma már ez nincs így.

Manapság csak ének-zenei általános vagy zenei tagozatos iskolák kórusai képesek a három- vagy többszólamú művek művészi előadására. Hogy az éneklők kedv megmaradjon, a Kodály Zoltán Nemzeti Kórusversenyen két szintre jelentkezhettek a gyermekkarok. Az „A” szinten kötelező művet is be kell mutatni, a „B” szinten szabadon választott műsorral szerepelhetnek a kórusok.

Ez után a rövid áttekintés után érkezünk el a 2014-es gyermekkari esthez! Az 1929-ben éneklő legtöbb énekkar jogutódja nem szerepelhetett 2014-ben, mert vagy nem létezik már az iskola az intézmény – vagy akár az épület – szintjén, vagy nem rendelkezik a műsor előadására képes énekkarral. A Magyar Kodály Társaság elnöksége azok közül a kórusok közül választott, amelyek már több jelentős kórusesemény – nemzeti és nemzetközi versenyek – sikeres résztvevői, nyertesei, állami ünnepek, évfordulók felkért szereplői voltak 2014-ig. Vezetőik karnagyai különdíjak, állami kitüntetések birtokosai, országos tanári továbbképzések előadói.

31

**KODÁLY ZOLTÁN
GYERMEKKARÉST**

2014. ÁPRILIS 18-ÁN,
VÁSÁRNAP ESTE 6 ÓRÁKORON
A ZENEAKADEMIA NAGYTEREMÉBEN

A FŐBEN FÉNYES BÉNYÉC HANGVERSENY
2014. ÉVZÁRÓJA MEGNYITÓJA,
A 83. ÉV. 1929. JÚLIUS 14-ÁN MEGTARTOTT
FŐBEN FÉNYES BÉNYÉC HANGVERSENY
MÉMÓRIÁJA

Közreműködők:
KODÁLY ZOLTÁN HANGYAR KÓRUSISKOLA
KAROLYI ÉS HERBÉLY KÓRUS
VEZETŐ: SÁPOSZ PÉTER
VÁRDI ÉNEK-ZENEAI ÉS PEDAGÓGIAI
KÖZPONT KÓRUSVEZETŐJE
VEZETŐ: SÁPOSZ PÉTER
HUNYADI JÁNOS ÁLTALÁNOS ISKOLA
MAGYORKAR
VEZETŐ: KÁLMÁN BÉTES FERENC
VÁROSMAGYAR CSEZMÉNY ÉS
KÖNYVTÁRSZOLGÁLTATÓ KÖZPONT
KÓRUSVEZETŐJE
VEZETŐ: HERBÉLY KATALIN
MAGYARORSZÁGI FŐBEN FÉNYES ISKOLA
KÓRUSVEZETŐJE
VEZETŐ: HERBÉLY KATALIN
PÉTERFŐI TITKOSZ KÖZNEVELÉSI ÉS
KÖZMŰVELÉSI KÖZPONT KÓRUSVEZETŐJE
VEZETŐ: SÁPOSZ PÉTER
SÁNTFÉLVEI KIRÁLYI ZENEKÖZMŰVELÉSI
KÖZPONT KÓRUSVEZETŐJE
VEZETŐ: TÓTH SÁNDOR
TÉBÉNYI TITKOSZ KÖZNEVELÉSI ÉS
KÖZMŰVELÉSI KÖZPONT KÓRUSVEZETŐJE
VEZETŐ: SZÉKELY ZSÓFIA
ORGONA: HARTYÁNYI JUDIT

Műsor:

I. **Pange lingua**
Apollon Szász Tiszti Kézirata
Előadja a Lankos és Iskolai Kórus
Vezetők: Szapota Ferenc,
Orbán György, Csikós László, Hamuli Dénes

Kézirati másolat: *Ártúr Miklós*
a Magyar Művészeti Alomtanulmányok Intézetéből,
a Magyar Kodály Társaság előadása.

II. 1. **ÁBOS**
Zoharódi kőpár szöveg (1925)
2. **Tiszteleg**
Népdal szöveg (1929)
Előadja az Ánkor Haza Gyermekkari
Vezetők: Tóth Csaba

III. 1. **A szék szőgő**
Népdal szöveg (1928)
2. **Gergely-járás**
Magyar népdalok első kiadása szöveg (1926)
Előadja a Hunyadi Haza Iskolai Nagykórusa
Vezetők: Iglikai Bénes István

IV. **Cigányváros**
Székely népdalok (1926)
Előadja a Kicsi Gyermekkari
Vezetők: Herbecsek Katalin

V. 1. **Gólyanóta**
Népdal szöveg (1929)
2. **Itten kovács**
Népdal szöveg (1928)
Előadja a Kodály Iskola Gyermekkara
Vezetők: Óri Gábor és Herbecsek Ferenc

A hangverseny kórusok:
Kodály Zoltán

Védnökök:
Dr. Vigh András, hal Gábor, és
egyetem tanár,
a Lorán Ferenc Zeneelméleti Egységet rektor,
Dr. Bócsi Ferenc, emeleti tanár,
a Magyar Kodály Társaság első elnöke,
a válságkorban találkoztunk Hírség programjának szerkesztője,
Dancs István, emeleti tanár,
a Bolyai János Társaság elnöke

Kiszámlázott karnagyok:
a Lorán Ferenc Zeneelméleti Egységnek és
a Keresztény Ifjúsági Egyesületnek,
a hangverseny megszervezésében nyújtott segítségért.

A hangverseny előkészítője:
a Magyar Kórusok és Zeneiskolák Szövetsége, KÓTA

A helyszínyt egyetemen 500 Ft.
kiszámlázta:
a Magyar Kodály Társaság induláshoz
magyar kórusok felállításához, Jan.
06. 13.22.10.22
a KÓTA Társaságjának
konferenciáján
06. 13.22.10.22

A meghívás készítésében és kiadásában
a nyomtatás kiadásában közreműködtek kórusok,
Tízegység és a nyomtatás: BÉNYÉC FERENC VITKÓ, Kőcskény,
Főbénye, kőcskény és MKT elnöke

5. kép: A 2014-es hangverseny műsora és szereplői¹⁴

A műsor teljes egészében megegyezik a nevezetes 1929-es hangverseny műsorával, de a művekből álló blokkok összetétele nem ugyanaz. Egyedül a legelsőnek elhangzott *Pange lingua* maradt a helyén. Még egy változás történt: ezen a hangversenyen az egyesített énekkar – 8 iskola több mint 500 tanulója – énekelte Kodály Zoltán műsört befejező, *A magyarokhoz* című, 1936-ban komponált, emblematikus kánonját.

A felemelő, a múltat idéző hangverseny rendkívüli élményt jelentett a szereplő kórusoknak és karnagyainak, akik „megmártózhattak” Kodály Zoltán első, gyermekeknek szánt kompozícióiban. A tanárok – annak idején, gyermekként – ezeket a műveket saját, valószínűleg példaképnek tekintett kórusvezetőjük vezényletével énekeltek,

¹⁴ A képen a szerző saját példánya látható.

talán Kodály Zoltán jelenlétében, néhányszor dicséretét is elnyerve. Micsoda eszköz volt annak a generációnak a kezében, akik nagy elődök sugárzásában nőttek fel!

A két hangverseny között eltelt 85 év. A társadalmi változások oktatásügyet tépázó hullámozása után 2014-ben bizonyítani tudtak a szereplők: bemutatták, hogy a jó tanár lelken, személyiségén, muzikalitásán keresztül lehetséges tovább éltetni a népdalokat, népdalfeldolgozásokat. Mohayné Katanics Mária ezt a következőképp fogalmazta meg: „Évtizedek óta valamilyen belső erő tartja frissen a kórusműveket. Nem válnak megunttá, nem kopnak, valahányszor elővesszük, újjászületnek.”¹⁵

Irodalomjegyzék

- BÓNIS Ferenc: *Élet-pálya: Kodály Zoltán*. Bp., Balassi Kiadó - Kodály Archivum, 2011.
- DR. BRÜCKNER Huba: *Egyenes úton - Bárdos Lajos élete*. Bp., Bárdos Lajos Társaság, 2017.
- EÖSZÉ László: *Kodály Zoltán élete és munkássága*. Bp., Zeneműkiadó Vállalat, 1956.
- Katanics - „A legmélyebben átélt szellem mágusa”. Szerk. HERZKA Ferenc, Gábor Ágnes és a Szilágyi Erzsébet Női Kar, 2018.
- KISS Áron: *Magyar gyermekjáték-gyűjtemény*. Bp., Holnap, 2000.
- *Kodály historicals on His Master's Voice (1928)*. Szerk. KOC SIS Zoltán, Bp., Hungaroton, 1982.
- MOHAYNÉ KATANICS Mária: *Válogatás Kodály kórusműveiből*. Bp., Flaccus, 2019.

---

¹⁵ MOHAYNÉ KATANICS Mária: *Válogatás Kodály kórusműveiből*. Bp., Flaccus, 2019, 270. Katanics Mária fenti szavainak bizonyítékaul szolgálhat a Marosszéki Kodály Zoltán Gyermekkarának felvétele (2012. január 22.), melyen Kodály *Táncnóta* című kórusművét éneklék Czákó Gabriella vezényletelvel.
<https://www.youtube.com/watch?v=Dtlk1Ats4dw>

Fehér Anikó

Örvendjen az egész világ! – Kodály Zoltán: *Bicinia Hungarica* I–IV.

Kodály Zoltán kétszólamú énekgyakorlat-sorozata, a *Bicinia Hungarica* 1937 és 1942 között készült. Ezt a négy kötetet bevezetőnek szánja a szerző a kétszólamú énekülésbe – ezen túl a *tiszta* énekülésbe. (Maga a *bicinium* kétszólamú éneket jelent.) Kodály műve 180 kis alkotást tartalmaz. Az első füzet 1937-ben jelent meg még sorszámozás és az *e* hangzók jelölése nélkül. 1941-ben ennek már a második kiadása is napvilágot látott, megjelent a második és a harmadik füzet, 1942-ben pedig a negyedik. 1944-ben az első füzet harmadik kiadására is szükség lett.

„Galántai Népiskola, mezitlábás pajtásaim: rátok gondolva írtam ezeket. A ti hangtok cseng felém 50 év kódén át. Hajigáló, verekedő, fészekkiszedő, semmitől meg nem ijedő, talpig derék fiúk. Dalos, táncos, illedelmes, jódogú lányok: hová lettetek? Ha miniket akkor effélékre (s még egyre-másra) megtanítanak: be más életet teremthetünk volna ebben a kis országban! Így azokra marad, akik most kezdik tanulni, hogy nem sokat ér, ha magunknak dalolunk, szebb, ha ketten összedalolnak. Aztán mind többen, százan, ezren, míg megszólal a nagy Harmónia, amiben mind egyek lehetünk. Akkor mondjuk majd csak igazán: örvendjen az egész világ!” – csengenek a fülébe ezek a szép zeneiségű szavak minden olyan embernek, aki Magyarországon a XX. század második felétől zenét tanult. Ezt a sorozatot senki nem kerülte, kerülhette el: egyes alkotásai az alaptanterv részei, de a zeneiskolai szolfézsoktatásban is szerepet kapnak.

Ittész Mihály a négy füzet tartalmát így foglalta össze: „A *Bicinia Hungarica* enciklopédikus mű: két szólamra redukálva Kodály művészi célkitűzéseinek mikrokozmosza.”¹ Angi István a következőt jegyezte fel róla: „...nemcsak gyönyörűek, de mélységesen életigenlők is ezek az aprócska alkotások, mert egyidejűleg tanítanak a szépre, a jóra és az igazra is, a gyermekvilág zenei enciklopédiájaként szolgálnak mind a tanulók, mind a tanítóik számára.”² Horusitzky Zoltán tömören fogalmazza meg a lényegét: „Kodály ezekkel a kétszólamú énekekkel kiépítette a teljesen pentaton ellenpont rendszerét... Ez az a technika, amely nélkül nem épülhet ki nemzeti zeneművészetünk.”³

Az 1930-as évek végétől új zeneművek jelentek meg Kodály palettáján, új típusú, a zenepedagógiát segítő etűdök. A *Bicinia Hungarica* mellett az *Énekeljünk tisztán!* és a *15 kétszólamú énekgyakorlat* 1941-ben. Két évvel később a *333 olvasógyakorlat*, újabb két év múlva Ádám Jenővel közösen a *Szó-mi* füzetek. 1940–1944 között készült el az *Ötfokú zene* sorozat, 1945-ben a *24 kis kánon a fekete billentyűkön*.

Utalhatnék rá, de tanulmányom ettől eltérő iránya miatt most nem foglalkozom az-
zal a politikai tartalmú támadássorozattal, amely Kodályt és Bartókot érte az 1937-es

1 Előszó = KODÁLY Zoltán: *Complete Edition. Bicinia Hungarica Tricinia*. CD, Hungaroton Classic, 2012.

2 ANGI István: *Bicinia Hungarica – a Gyermekvilág enciklopédiája*.
<https://muvelodes.net/kodaly-emlekevel/bicinia-hungarica-a-gyermekvilag-enciklopediaja> (utolsó letöltés: 2021. 10. 10.)

3 HORUSITZKY Zoltán: *A Bicinia Hungarica negyedik füzete = Énekszó*, 1942, 5. sz., 1008. Idézi: EÖSZÉ László: *Kodály Zoltán*. Bp., Gondolat, 1967, 138.

évben. (2021-ben Az egyházzene története I. című konferencián Koudela Géza, az 1938-as budapesti Eucharisztikus kongresszus himnuszának szerzője címmel tartott előadást ebben a témában.⁴) Csak pár szót emelnék ki emlékeztetőül a Bangha Béla szerkesztette Magyar Kultúra egyik számából. Bartók és Kodály tehát „...destruktív lélek, aki a legzseniálisabb muzsikán keresztül is ezt a kietlen, destruktív lelket érezteti és viszi diadalra. Aki ezt muzsikájukban meg nem látja, az vagy naiv hihetetlen fokban, vagy nem őszinte!”⁵ Kodály tanítványai akartak válaszolni a támadásra, de Kodály ezt megtiltotta.

Muszáj utalni rá, hogy nem sokkal később a Nyugatban fogalmazta meg Kodály zeneszerző tanítványa, Keszi Imre⁶ a lényegét: „Micsoda a Kodály pedagógiájának a lényege? A fordulópont, két hang egyszeri megszólalása. Az a gyönyörűség és bölcsesség, amit két külön világtájon egyszerre megszólaló hang harmonikus társulása jelent. Talán, mikor a középkor elején először történt meg az, hogy az éneklő hang mellett megszólalt a második, mikor a párizsi, korai mesterek, egy Leoninus, vagy Perotinus munkáiban valami megilletődött, komoly és boldog csodálkozással bámult egymásra két férfiarc az első összhang szenzációjában: akkor volt ennyre közösségi, nemzeti, világfunkció a kétszólamúság. Kodály kétszólamúsága: a társulás mithosza. Két hang, két gyönyörű magyar gyermekhang forog egymás körül, egymás bolygójaként, minden fordulatban, minden helyzetben megbámulva és megvidítva egymást, kölcsönös ismerkedésben, tágszemű tanulásban, zenében és forró ölelésben.”⁷

Kodály a *Bicinia* első füzetének megjelenését követően néhány szöveg nélküli darabot elküldött Weöres Sándornak – akivel közös munkaként négy évvel korábban jelent meg az *Öregek* című kórusműve –, hogy írjon hozzá szöveget. Weöres először ugyan Gazdag Erzsit ajánlotta Kodálynak maga helyett, később azonban maga is ráállt a szövegíráásra, amelyre ezután Kodály többször is felkérte. (A 333 olvasógyakorlathoz is írt Weöres, ezekből jó pár megjelent a *Kis emberek dalai* című kötetben is Károlyi Amy, Gazdag Erzsi és Csukás István szövegeivel együtt.)

Weöres így emlékezett erre a munkára⁸: „...nyakig benne vagyok a »*Bicinia Hungarica*« szövegtelen darabjainak megszövegesítésében; a variációk egész tömege hever körülöttem. Nincs senki zeneértő segítségem; zeneértés nélkül, ügyetlenül csetlek-

---

⁴ Az egyházzene története I. In memoriam Dobszay László. Konferencia. Bp., Pesti Vigadó, 2021. 11. 08. https://www.youtube.com/watch?v=Yr_XWuFla1Q

⁵ *Tollhegygel.* (szerző nélkül) = *Magyar Kultúra*, 1937, 13–14. sz., 47. https://adt.arcanum.com/en/view/MagyarKultura_1937/?query=kod%C3%A1ly&pg=438&layout=s (utolsó letöltés: 2021. 10. 10.)

⁶ (1910–1974) író, kritikus, zenetudós, műfordító, pedagógus, egyetemi tanár

⁷ KESZI Imre: *Bicinia Hungarica = Nyugat*, 1938, 8. sz., 70. <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Nyugat-nyugat-1908-1941-FFFF0002/1938-2AFF99/1938-7-szam-319B9A/figyelo-9E9A/zene-5F9E9A/keszi-imre-bicinia-hungaria-609E9A/?list=eyJmaWxOZXJzIjogeyJNVSI6IjFsiTkZlPTIiIjE2Zm9XO2GRKYwMDAyIl19LCAicXVlcnkIOiAia2VzemkgaW1yZSJS9> (utolsó letöltés: 2021. 11. 4.)

⁸ Idézi: ITTÉZS Mihály: *Weöres Sándor gyermekversei zenei tükörben = Könyv és Nevelés*, 2006, 2. sz., 59–70. Elhangzott az IBBY Gyermekkönyvek Nemzetközi Tanácsának Magyarországi Egyesülete és a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár által szervezett, *Gondolat – érzélem – zene, Versek gyermekeknek* című konferencián, 2005. december 7-én. https://epa.oszk.hu/01200/01245/00030/im_0602.htm (utolsó letöltés: 2021. 10. 11.)

botlok a hangjegyek között, de azért egyre jobban eligazodom.”⁹ A magyar és csere-misz dallamok világában végül aztán Veress Sándor zeneszerző kalauzolta Weörest.

1937-ben Kodály 55 éves, ekkor ír számos gyermekkari művet, többek között a *Hajnóvesztőt* és a *Katalinkát*. Ekkor teremti meg a Zeneakadémián a magyar népzene című kollégiumot. A főigazgató, Dohnányi ezt először fakultatív tárgyként engedi bevezetni, amely egy év múlva a tanárjelöltek és a negyedéves zongoristák számára kötelező lesz.¹⁰ A kurzust maga Kodály tartotta, az akkori Kisteremben gyűltek össze a hallgatók. Pár év múlva átadta a katedrát az akkor frissen végzett Szőnyi Erzsébet-nek, majd Járdányi Pálnak. Ebből is láthatjuk, hogy a tanítás, a zenésznevelés időszaka volt ez Kodály számára. 1941-ben hangjegyjolvasó versenyt is tartanak, immár van mit énekelni.¹¹

Az I. kötet utószavában írja Kodály, hogy példaképe Georg Rhau (Rhaus) (1488–1548) német kiadó és zeneszerző, aki a XVI. század első felében, a protestáns reformáció korai időszakában Németország egyik legjelentősebb zenei kiadója volt. Filozófiát tanult a wittenbergi egyetemen, korrepetitor és kántor volt. Rhau módszertankönyveket írt, és zeneműveket publikált kortárs zeneszerzőktől, például Thomas Stoltzertől, Arnold von Brucktól és Ludwig Senfltől. Wittenbergben adta ki *Bicinia Gallica, Latina et Germanica* című gyűjteményét.

Példaértékű volt ez a mű Kodály számára a kétszólamúság tekintetében. A tiszta éneklésre való nevelés egyik legfontosabb lépcsőfokának tartotta ezt, hiszen „nem tud tisztán énekelni, aki mindig csak egy szólamban énekel. Az egyszólamú tiszta éneket is csak két szólamban lehet egészen megtanulni.”¹²

A *Bicinia Hungarica* sorozat nagy része magyar, illetve cseremisznép-dalfeldolgozás. De találunk itt Kodály által írott dallamokat és néhány szokás-, valamint gyermekdalt.

A magyar népdal egyszólamú. Hangszeres kísérete létezik, ami vagy orgonapontszerű bourdonbasszus, vagy vonószekerek homofon akkordkíséret. Kodály darabjai azonban polifon szerkesztéssel készültek. Kodály a népdalfeldolgozást „a művészi tudás végső próbájának” tartotta.¹³ Így folytatja a gondolatot: „Nem kontároknak való, sem kezdőknek... Mikor jó? Ha olyan, mintha egy olyan ember csinálta volna, aki valami csoda folytán végigélte azt a nemzedékek alatt végbemenő fejlődést a monofóniától a polifóniáig. Egész életemben próbálgattam. Ha néha (nem mindig) sikerült, nem zenei tudásnak tulajdonítom, hanem a nyersanyaggal való *teljes lelki azonosulásnak*. Ezt pedig nem érheti el senki pesti íróasztal mellett, múzeumból hozott témákon mesterkedve... Ehhez bizony ott kell élnie, ahol a dallam él, nem elég mintegy herbáriumba préselt alapját ismerni.”

⁹ Idézi: EÖSZÉ László: *Kodály Weöres-körusai – Weöres Kodály-versei I.* = EÖSZÉ László: *Örökségünk Kodály*. Bp., Osiris, 2000, 108.

¹⁰ EÖSZÉ: *i. m.* (1967), 123–124.

¹¹ EÖSZÉ: *i. m.* (1967), 138.

¹² KODÁLY Zoltán: *Utószó* = KODÁLY Zoltán: *Énekeljünk tisztán*. Bp., Zeneműkiadó, 1959.

¹³ *Magyar zene, magyar nyelv, magyar vers*. Válogatta, sajtó alá rendezte VARGYAS Lajos, Bp., Szépirodalmi, 1993, 68.

Szinte törvényszerű, hogy a népzene bárhol a világon vagy egyszólamú (azaz minden zenei kíséretet nélkülöz), vagy homofon többszólamú szerkesztéssel él. Sehol nem találunk pl. kánonokat, fugatókat a népzenei gyűjtésekben. Bartók többek között ezzel is foglalkozik híres harvardi előadásainak egyikében: „...néhány kivételes területtől eltekintve a népzene homofon zene, unisono zene mindenütt a világon; [...] A népzeneben a modális kromatika sem lehetséges, mert ennek meg csak két- vagy többszólamú polifon szerkezet lenne az előfeltétele, s ez a parasztszenében ismeretlen.”¹⁴

Ezzel szemben a *Bicinia Hungaricában* és Kodály más népdalfeldolgozásaiban gyakori, mondhatni egyeduralkodó a polifon szerkesztés. A dalok szerkezete szinte kínálja a lehetőséget: az új stílusú dalok esetében az első sor dallama az alsó szólamban van, majd a második és harmadik sorban a szopránba kerül, a visszatérésnél pedig ismét az altban halljuk a dallamot. De logikát látunk a kvintváltásos, régi rétegű dalok feldolgozásánál is: az első két népdalsort általában a szoprán énekli, a második kettőt az alt.

Az I. kötet bevezetője egy komplett, jól átgondolt módszertani tanulmány. Pontosan leírja, hogyan érdemes ezeket a kis gyakorlatokat tanítani, milyen lépések előzzék meg pontos előadásukat. „A magyaroknak, mint egyszólamban gondolkodó keleti népeknek, fő nehézsége nem a ritmus, a dallam, hanem a többszólamúság” – írja a szerző.¹⁵ Európai népek, elsősorban az angolok példáján mutatja meg a relatív szolmizáció előnyeit, megjegyezve, hogy mi „német szűrőn” át tanulunk, majd megkérdi: „Miért kell nekünk mindent másodkézből kapnunk?”¹⁶ Ezután metodikai ötletek sorát adja a dó áthelyezésétől az abszolút hallás csiszolásáig. Leírja a relatív szolmizáció legnagyobb előnyét: meghatározza a hangnemet, pótolja „a hangfokok számokkal való megnevezését”, azaz funkciós gondolkodásra nevel. Megjegyzi, hogy ezeket a műveket nem nyilvános előadásra szánja, ám ha valaki mégis ezt tenné, kösse csokorba néhányukat – amihez ötletet is ad.

A IV. kötet előszava a magyarságtudat pontos meghatározása. Több mint fél évszázaddal előzte meg korát gondolataival a globalizáció és a nemzeti megmaradás kérdésében: „Mit üzen nekünk ez a zene? Azt, hogy addig élünk, míg nem feledjük, mi vagyunk. Mi sem akarunk visszatérni az őshazába. Ami megtartott Európában idáig, majd csak megtart ezután is. Mi lehet az? Nem az, amiben alkalmazkodtunk, hasonlók lettünk környezetünkhöz, hanem az, amiben különböztünk tőle. Hisz, ha mindenben hasonlókká lettünk volna, eltűnt volna a magyarság.”¹⁷

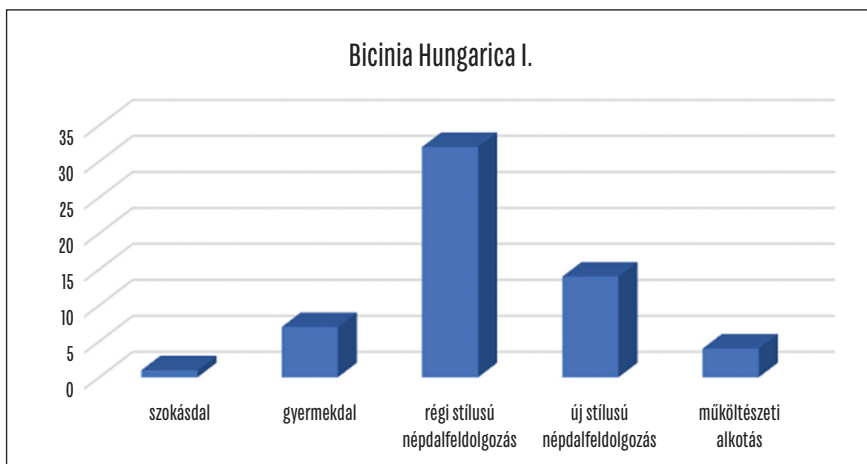
Az I. kötet tartalma: 1 szokásdal, 7 gyermekdal, 4 műköltészeti alkotásra készült saját dallam vagy népdalszerű dallam és 46 népdalfeldolgozás, ezekből 14 régi és 32 új stílusú.

¹⁴ BARTÓK Béla *Irádsái I.* Közreadja TALLIÁN Tibor, Bp., Zeneműkiadó, 1989, 176.

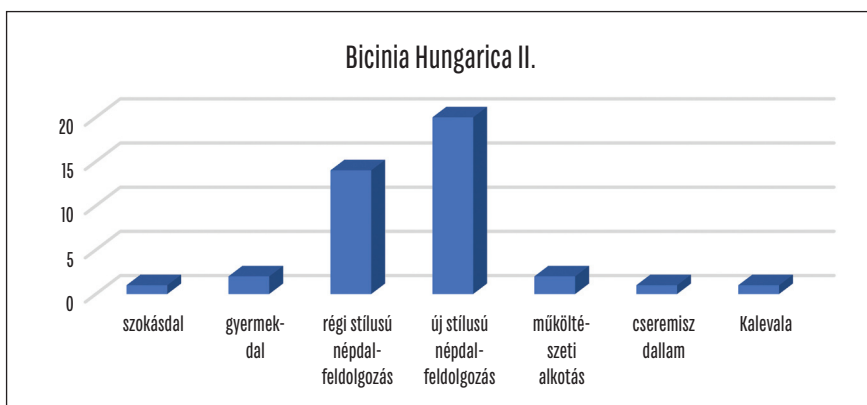
¹⁵ KODÁLY Zoltán: *Utószó az I. füzethez = Visszatekintés I.* Sajtó alá rendezte BÓNIS Ferenc, Bp., Zeneműkiadó, 1982, 65.

¹⁶ Uo. 66.

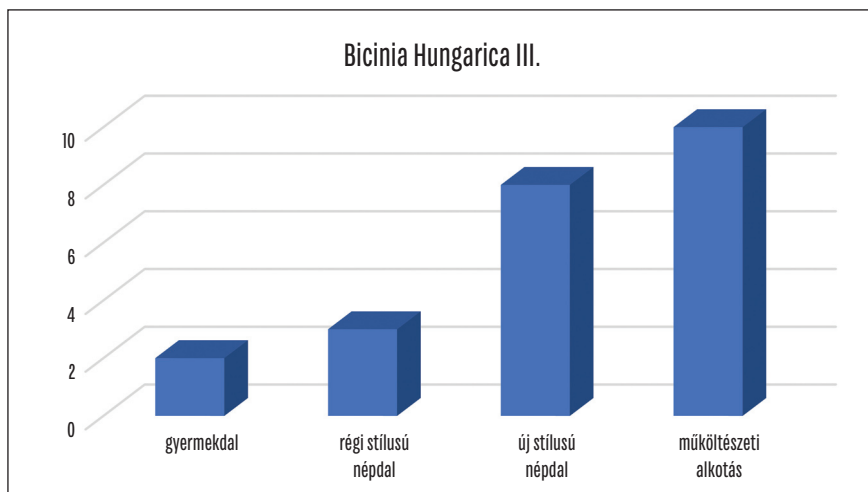
¹⁷ KODÁLY Zoltán: *Juliópusz nyomában. Előszó a IV. kötethez = Visszatekintés I.* Sajtó alá rendezte BÓNIS Ferenc, Bp., Zeneműkiadó, 1982, 69.

A II. kötet lényegében hasonló felosztású, a *Kalevala* kezdő soraival indul.

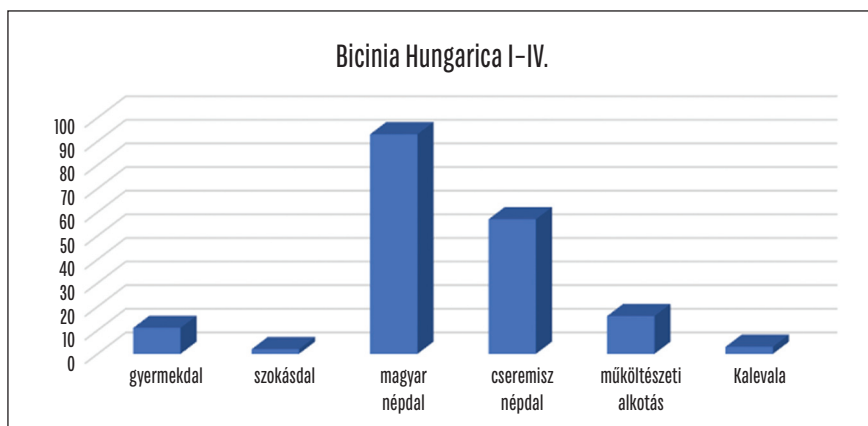

A III. kötetben több műköltészeti alkotást is feldolgoz, például Lévay József, Balassi Bálint, Bornemissza Péter, Misztótfalusi Kiss Miklós verseit, de a *Magyar Népköltési Gyűjtemény* szöveganyagából is merít. A kötetben olyan alkotásokat is találunk, amelyeknek alapja a *Cantus Catholicus*-ben szerepel. A 33., 124. és 126. zsoltárok egy-egy részét is feldolgozza itt. A műköltészeti alkotások egy része az új stílusú magyar népdalokra hasonlító vagy onnan vett dallami köntöst kap, más részük Kodály saját dallama.

A IV. kötet szintén a *Kalevala* egy versének feldolgozásával kezdődik, s az utolsó előtti darab is ebből származik. Egyébként végig cseremisiz dalokat találunk Weöres Sándor, Devecseri Gábor, Jankovich Ferenc, Raics István fordításában.

A kötetek felépítését, anyagát vizsgálva a következő eredményre juthatunk, figyelembe véve a régi, illetve új stílusú magyar népdalok jelenlétét is:

A darabokat többször is elemző Ittész Mihály így ír: „Mit is jelent e daraboknál az elnevezés: énekgyakorlat? A szerző [...] leszögezte, hogy kis darabjait nem szánja nyilvános előadásra (bár jó részük alkalmas erre is) [...] a szónak hagyományos, hangszeres technikai értelmében nem etűdökről van szó; nem az énekes szólisták zenei fejlődését, gégéjének mozgékonyágát szolgálják. Itt az általános zenei fejlődést [...] szolgáló gyakorlatok hatalmas sorozatával állunk szemben. Hivatásos és műkedvelő, énekes és hangszeres tanuló egyaránt fejlesztheti, művelheti e darabokkal zenei fel-

fogó- és reprodukáló képességét, muzikalitását. [...] A rövid, de teljes értékű darabok lépten-nyomon felfedezhető tipikus, mondhatni köznyelvi fordulatokkal adják a bevezető, gyakorló anyagot a nagy művek előadásában való részvételhez és a muzsika passzív, de értő élvezetéhez.”¹⁸

Az 1958 utáni kiadások nem tartalmazzák az eredeti füzetekben megjelent I./1., I./60., II./62. és IV./121. számú darabokat, emiatt a művek számozása megváltozott. Más apróbb változtatások is kerültek a későbbi kiadásokba. A négy füzet revideálását Wilhelm András végezte 1998-ban. A *Bicinia Hungarica* II. füzetének különnyomataként megjelent, de végül a füzetbe nem került be a *Három gömöri népdal* (1937). A később komponált és csak a *Válogatott biciniumok* (1968) füzetében közölt darabok közé tartoznak a következők: *Jertek velem a mezőre, Csizmám kopogó, Itt a farsang, Rajta, rajta, jó katonák, Itthon-e a gazda, Sej, filipa táncom*.

Kodály – a tőle megszokott humorral – így ír a népdalok utóéletéről 1959-ben egy hátramaradt jegyzetében: „Népdalfeldolgozás. Nem szeretem ezt a szót: a tisztaság-feldolgozó iparra emlékeztet – a népdal... legzavartalanabb élvezetet éppen eredeti alakjában nyújtja. Kíséret nélkül... Nagy bátorság és körültekintő gondosság kell, hogy valaki úgy szerelje fel a többszólamú zene eszközeivel, hogy eredeti varázsából ne veszítsen.”¹⁹ Ugyanitt ezt is írja: „A népdalfeldolgozás akkor jó, ha olyan, mintha mindig úgy lett volna.”²⁰ Ugyanakkor pontosít, illetve kiegészít Kodály egy kéziratban megtalált jegyzetében: „Próbáljuk meg Bach műveit magunk elé képzelni, ha azokra a helyekre, ahol Choral használ, saját dallamát tette volna. Minden találékonyosság ellenére is ezek a kitalált korálok nem adhatnának olyan tartást a műveknek, mint ami jelenleg van.”²¹

Azt hiszem, nem én vagyok az egyetlen, aki sok magyar népdalt nem eredeti formájában, hanem Kodály kétszólamúságával ismert és szeretett meg. Lehet, hogy az eredeti felvétel csak ezek ismerete után jött. *A Hej, Dunáról fú a szél, a Garibaldi* és más dalok először így jutnak eszembe, mert a népdallal egyenértékű alkotássá váltak ezek a kétszólamúságok, természetesen, egyszerűen és szépen.

¹⁸ ITTÉZS Mihály: *Kodály énekgyakorlatai = Kodály szemináriumok. Válogatás a nyári tanfolyamokon elhangzott előadásokból. Kecskemét 1970–1980.* Szerk. ERDEINÉ SZELES Ida, Bp., Tankönyvkiadó, 1982, 113–114.

¹⁹ *Magyar zene magyar nyelv, magyar vers.* Válogatta, szerkesztette, sajtó alá rendezte VARGYAS Lajos, Bp., Szépirodalmi, 1993, 70.

²⁰ Uo. 63.

²¹ KODÁLY Zoltán: *Népzene, Zeneakadémia = Magyar zene magyar nyelv, magyar vers.* Válogatta, szerkesztette, sajtó alá rendezte VARGYAS Lajos, Bp., Szépirodalmi, 1993, 412.

Irodalomjegyzék

- ANGI István: *Bicinia Hungarica – a Gyermekvilág enciklopédiája*. <https://muvelodes.net/kodaly-emlekev/bicinia-hungarica-a-gyermekvilag-enciklopediaja> (utolsó letöltés: 2021. 10. 10.)
- *Az egyházzene története I. In memoriam Dobszay László*. Konferencia. Bp., Pesti Vigadó, 2021. 11. 08. https://www.youtube.com/watch?v=Yr_XWuFla1Q
- BARTÓK Béla írásai I. Közreadja TALLIÁN Tibor, Bp., Zeneműkiadó, 1989.
- Előszó = KODÁLY Zoltán: *Complete Edition. Bicina Hungarica Tricinia*. CD, Hungaroton Classic, 2012.
- EÖSZE László: *Kodály Weöres-kórusai – Weöres Kodály-versei I.* = EÖSZE László: *Örökségünk Kodály*. Bp., Osiris, 2000, 108.
- EÖSZE László: *Kodály Zoltán*. Bp., Gondolat, 1967, 138.
- HORUSITZKY Zoltán: *A Bicina Hungarica negyedik füzeté = Énekszó*, 1942, 5. sz., 1008.
- ITTZÉS Mihály: *Kodály énekgyakorlatai = Kodály szemináriumok. Válogatás a nyári tanfolyamokon elhangzott előadásokból. Kecskemét 1970–1980*. Szerk. ERDEINÉ SZELES Ida, Bp., Tankönyvkiadó, 1982, 113–114.
- ITTZÉS Mihály: *Weöres Sándor gyermekversei zenei tükörben = Könyv és Nevelés*, 2006, 2. sz., 59–70. https://epa.oszk.hu/01200/01245/00030/im_0602.htm (utolsó letöltés: 2021. 10. 11.)
- KESZLI Imre: *Bicina Hungarica = Nyugat*, 1938, 8. sz., 70. <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Nyugat-nyugat-1908-1941-FFFF0002/1938-2AFF99/1938-7-szam-319B9A/figyelo-9E9A/zene-5F9E9A/keszi-imre-bicina-hungaria-609E9A/?list=eyJmaWwOZXJzIjogeyJNVSIGlFsiTkZPX0tPTlIfTnl1Z2FOX0ZGRkYwMDAYll19LCAicXVlcnkIOiAia2VzemkgaW1yZSJ9> (utolsó letöltés: 2021. 11. 4.)
- KODÁLY Zoltán: *Juliánusz nyomában. Előszó a IV. kötethez* = KODÁLY Zoltán: *Visszatekintés I.* Bp., Zeneműkiadó, 1982, 69.
- KODÁLY Zoltán: *Népzene, Zeneakadémia = Magyar zene magyar nyelv, magyar vers*. Szerk. VARGYAS Lajos, Bp., Szépirodalmi, 1993, 412.
- KODÁLY Zoltán: *Utószó* = KODÁLY Zoltán: *Énekeljünk tisztán*. Bp., Zeneműkiadó, 1959.
- KODÁLY Zoltán: *Utószó az I. füzethez* = KODÁLY Zoltán: *Visszatekintés I.* Bp., Zeneműkiadó, 1982, 65.
- *Magyar zene magyar nyelv, magyar vers*. Szerk. VARGYAS Lajos, Bp., Szépirodalmi, 1993.
- *Tollhegygel (szerző nélkül) = Magyar Kultúra*, 1937, 13–14. sz., 47–48. https://adt.arcanum.com/en/view/MagyarKultura_1937/?query=kod%C3%A1ly&pg=438&layout=s (utolsó letöltés: 2021. 10. 10.)

S. Szabó Márta

Romantikus stíluselemek Kodály énekgyakorlataiban

In memoriam Ittész Mihály

1954 – ebben az évben születtek Kodály romantikus stíluselemeket is hordozó énekgyakorlatai: a 33 és 44 kétszólamú énekgyakorlat, valamint a *Tricinia* sorozat, a 28 háromszólamú énekgyakorlat.

Ez év tavaszán Kodály meghívást kapott a Miskolci Zeneművészeti Szakiskola Szolfézsversenyére, melyen előadást is tartott. A beszédben tömören megfogalmazta a relatív és az abszolút szolmizációs vagy a kizárólag abszolútneves gondolkodás közötti különbséget, megnevezte azt a többletet, amit a relatív szolmizációs név használata jelent. Hiszen azt helyesen kimondva/énekelve „meghatározzuk a hang funkcióját, sőt, ha kitér egy másik hangnembe a darab, a hangnemet is meghatározzuk [...]. Tehát egyúttal elemeztük a modulációt is.” Majd hangsúlyozza a hangszer nélküli énekes vagy néma kottaolvasás fontosságát: „A belső hallás kiterjesztése tehát a végcélja mindenféle zenei szaktanulásnak” – mondta Kodály a diákoknak és tanáraiknak. S a következőkkel zárta beszédét: „Ma már a süketnémákat is megtanítják beszélni. Igyekezünk megszabadulni a zenei süketnémaságtól.”¹

1954. augusztus 23-án Kodályék a budai Farkasvölgybe kirándultak, ahol a 91 éves Emma asszony elesett, combcsontja eltörött. Két évig tartó orvosi kezelését a Kútvölgyi Kórházban végezték. Kodály gyakorlatilag beköltözött hozzá, ott komponált egy egyszerű asztalon, vagy éppen séta közben, fejben. Itt születtek a már említett énekgyakorlatok – kiegészülve az 55 kétszólamúval –, valamint a *Zrínyi szózata*, mely Kodály a *cappella* kórusművészetének egyik legjelentősebb műve. Ajánlása Emma asszonynak szól: Életem hű társának, betegágya mellett, 45-ik évfordulónkra. Ezekon kívül csak a Gazdag Erzsébet versét feldolgozó kis népdalkórus, az *Ürgeöntés* született az 1954-es esztendőben.

Az ötvenes évek első felében Kodály tudományos tevékenységének középpontjában *A Magyar Népzene Tára* köteteinek sajtó alá rendezése állt az MTA Népzenekutató Csoportjának keretein belül. Ehhez kapcsolódott tanári munkája is: bár 1942-ben a Zeneakadémián hivatalosan nyugdíjba vonult, de az 1951-ben induló zenetudományi képzésen a leendő népzene tudósoknak a népzenei főtárgyakat még öt évig tanította. Sőt, egy ideig szolfézszt is, miután sikerült elérnie, hogy ez a tárgy számukra kötelező legyen – amint ezt Olsvai Imre² akkori zeneakadémista emlékezéséből is tudhatjuk. Az első szolfézsóra végén Kodály „elmenőben megállt az ajtó előtt és félig visszafordulva ezt mondta: »Tudják maguk, hogy itt azelőtt a vakok intézete állt? – Nem tudjuk. – Most meg a süketnémáké. Mert aki nem tudja leírni, amit hall: az süket, aki pedig

¹ KODÁLY Zoltán: *Zenei nevelésünk reformjáról – Beszéd a Miskolci Zeneművészeti Szakiskola Szolfézsversenyén* = KODÁLY Zoltán: *Visszatekintés I.* Szerk. BÓNIS Ferenc, Bp., Zeneműkiadó, 1974, 286–291.

² OLSVAI Imre (1931–2014): zenetudós, népzenekutató

nem tudja elénekelni, amit lát: az néma!« Ezzel kilépett az ajtón.”³ Ennyit a közvetlen inspirációról – és a szükségességről! – a közép- illetve felsőfokra szánt énekgyakorlatok gyors egymásutánban történt komponálásával kapcsolatosan, 1954-ből...

Közismert tény, hogy Kodály énekgyakorlatai kettős célt szolgálnak. Egyrészt friss és bőséges zenei anyagot adnak a kottaolvasás, majd a kamaraéneklés napi fejlesztéséhez, másrészt pedig bevezetik a fiatalokat az európai műzene különböző stíluskorzakaiba. Teszik mindezt rövid, tanórai keretek között feldolgozható terjedelemben, de szerzőjük koncertpódiumra szánt kompozícióinak művészi igényességével.

Engedtessek meg nekem, hogy megemlítsem: a kecskeméti ének-zenei iskolában nőttem fel, ahol az 1960-as években Kodály Zoltán volt a „szakfelügyelőnk” – ha nem is *hivatalosan*, de *valóságosan*. Ugyanis kecskeméti látogatásai alkalmával közismert szigorával véleményezte és persze segítette tanáraink munkáját; az énekgyakorlatok nálunk valóban a mindennapi énekórák anyagai voltak. Kiváló tanárok tanítottak minket az alsóbb osztályokban is, majd ének-zene tagozatos gimnáziumi éveinkben Ittész Mihály, majd Kardos Pál tanár úr volt az énektanárunk. Velük eljutottunk a nehezebb darabokig is, a 44 és a 33 *kétszólamú*ig, a *Tricinia* kötet nagyobb részét osztálykarének órán énekeltük. Kardos tanár úr intonációs nevelésének remek anyagai voltak ezek a művek, Ittész tanár úr pedig rámutatott a darabok zeneirodalmi kapcsolódásaira, elemezni tanított bennünket a Kodály-gyakorlatokon keresztül.

Ittész Mihály⁴ írásai és előadásai e tárgykörben megkerülhetetlenek. 1970-es, legelső Kodály-intézeti előadásának témája volt ez *Kodály énekgyakorlatai*⁵ címmel, majd kutatómunkájának újabb eredményeit időről időre közreadta írásaiban, előadásain. Egyik utolsó előadásának is ez volt a témája egy kecskeméti nemzetközi konferencián.⁶

Úgy gondolom, valamennyi énektanárnak, szolfézs- és zeneelmélet-tanárnak ismernie kell Ittész Mihály átfogó írását az énekgyakorlatokról, melyet *22 zenei írás*⁷ című tanulmánykötetében olvashatunk – módszertantanárként alaposan feldolgozom ezt tanárjelölt hallgatóimmal. Ahogy zeneakadémiai zeneelmélet-tanárom, Hegyi Erzsébet⁸ tanárnő kitűnő kötetei is kiváló tanári segédkönyvek valamennyiünk számára, és messze túlmutatnak a címükben foglaltakon: *Stílusismeret Kodály pedagógiai művei alapján*.⁹

Rátérve a romantikus stíluselemeket tartalmazó gyakorlatokra, amint azt bevezetőmben említettem, az 1954-es esztendő termései ezek a sorozatok. Kivétel a *22 kétszólamú énekgyakorlat* (Bp., Zeneműkiadó) kötete, mely 1965-ben készült, de ez inkább már a XX. századi hangzásvilágot ötvözi a barokk és a későromantika stíluselemeivel.

³ *Így láttuk Kodályt – Harmincöt emlékezés.* Szerk. BÓNIS Ferenc, Bp., Zeneműkiadó, 1979, 240–259.

⁴ ITTÉZS Mihály (1938–2018): zenepedagógus, művészeti író

⁵ Megjelent: *Kodály szemináriumok.* Szerk. ERDEINÉ SZELES Ida, Bp., Tankönyvkiadó, 1982, 111–132.

⁶ ITTÉZS Mihály: *Kodály's singing exercises as an integral part of his music pedagogical concept = Music Education in the Focus of Historical Concepts and New Horizons.* Szerk. BRUSNIAK, Friedhelm – BUZÁS Zsuzsa – MARSHALL, Nigel A. – SAGRILLO, Damien, Kecskemét, John von Neumann University, 2018, 58–68.

⁷ ITTÉZS Mihály: *Kodály énekgyakorlatai = ITTÉZS Mihály: 22 zenei írás (Kodály és... elődök, kortársak, utódok).* Kodály Intézet, Kecskemét, 1999, 97–120.

⁸ LEGÁNYNÉ HEGYI Erzsébet (1927–2017): zenepedagógus, zeneelmélet-tanár

⁹ LEGÁNYNÉ HEGYI Erzsébet: *Stílusismeret Kodály pedagógiai művei alapján. I–III.* Bp., Zeneműkiadó, 1982; 1985; 1988.

Összegyűjtöttem azokat a darabokat, amelyek megítélésem szerint a legerőteljesebben tartalmaznak romantikus elemeket.

- 44 kétszólamú énekgyakorlat: 8, 9, 26, 27, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 43/a, 43/b, 44 – hozzávetőlegesen a kötet egyharmada;
- 33 kétszólamú énekgyakorlat: 2, 3, 4, 5, 6, 7, 12, 18, 21, 23, 24, 31 – a kötet egyharmada;
- 22 kétszólamú énekgyakorlat: 4, 8, 11 – a kötet egyhetede;
- *Tricinia*: 2, 3, 5, 6, 8, 11(12), 13(14), 14(15), 15(18), 16, 18(17), 19(20), 24(19), 25/b, 26 – több mint a kötet fele.¹⁰

A következőkben néhány énekgyakorlatot emelek ki a romantikához kötődők közül.

The image displays five systems of musical notation for a two-part vocal exercise. Each system consists of a vocal line (top staff) and a piano accompaniment (bottom staff). The key signature is one sharp (F#), and the time signature is 4/4. The notation includes various note values, rests, and dynamic markings, illustrating the exercise's structure and melodic development.

1. kottapélda: Kodály Zoltán: 22 kétszólamú énekgyakorlat 4.

¹⁰ Kettős számozás esetén az első szám az eredeti, szöveg nélküli kiadás (1954), illetve újrayomásainak sorszámaikat jelzi, a zárójelens pedig az 1959-es, Kistétényi Melinda szövegeivel ellátottakat.

Első zenei példánk azt reprezentálja, hogy Kodály egy jól felismerhető „kölcson-témát”¹¹ miként fogalmaz újja. Grieg *Solvejg dal*nak jellegzetes motívuma jól felismerhető a darab kezdetén, amint azt Ittzés Mihály is megemlíti korábban idézett tanulmányában.¹²

44

p cresc.
18

te el-jössz hoz-zám, ér - zem, ki tá - vol jársz, ki tá - vol jársz, mert
men en-gang vil du kom - me, det ved jeg visst, det ved jeg visst, og

cresc.

f

hú vol - tam hoz-zád, mert a szí - vem úgy várt, a szí - vem úgy várt.
jeg skal nok ven - te, for det lov - te jeg sidst, det lov - te jeg sidst.

f *p*

2. kottapéllda: Edward Grieg: Peer Gynt Op. 23. – Solvejg dala (18–24. ütem)

¹¹ Az Ittzés Mihály idézett tanulmányában kimutatott vagy Kodály által is jelzett barokk és bécsi klasszikus kölcson-témák közül néhány: 15 kétszólamú énekgyakorlat 12.: Vivaldi: d-moll concerto grosso, Op. 3. No. 11., 44/9; Bertalotti: 10. solfeggio; 55/46 – „Bach témára”: egy befejezetlen c-moll fuga kezdete; 44/13; Händel: d-moll concerto grosso Op. 3. No. 5., 55/52 – „Ismerjük meg Haydn így kezdődő vonósnégyesét!”: Op. 76. No. 2. d-moll vonósnégyes I. tétel stb.

¹² ITTZÉS: i. m. (1999)

A téma másik rokondallama Brahms gyönyörű műve, a Goethe-versre írt kánon.

1
Grau - sam er - wei - set sich A - mor - an - mir, - - - sich

2
O spie - let, ihr Mu - sen, mit den Schmer - zen, mit - - - den - - -
im Bu - sen er - regt, - - - im Bu - - - -

3
A - mor an - mir, an - mir!
Schmer - zen die er - - - spie - lend. er - regt. - - -
- - - sen, im Bu - sen er - regt. - - - er - regt. - - -

Zur Wiederholung   Zum Schluss

3. kottapélda: Johannes Brahms: Grausam erweist Op. 113. No. 2.

Visszatérve a Kodály gyakorlathoz (1. kottapélda): a kezdete Grieget és Brahmsot idézi, de a kilenc negyednyi téma kodályi imitációs-polifon feldolgozása a késő reneszánsz és a korai barokk stílusjegyeit hordozza. A tonális válaszó comes (3. ütem), az azonos előjegyzési körhöz tartozó különböző záradékok (6. és 12. ütem), a téma transzformált alakjai (9., 13. és 18. ütem), valamint a téma comes-dux sorrendű visszatérése (20. és 22. ütem) mind erre utalnak. Kiemelésre érdemes még a darab végső zárata. A 23. ütemben előkészített záradék a IV-I⁴-V& menet után álzárlatba toroklik, majd ezt követően egy plagális toldalékkal zárja le Kodály a darabot: II⁶ és pi-kardiai terces I. fok.

Ez a záradék Kodály kedvelt zárata. Megtalálhatjuk a Weöres-versre készült gyermekkari mű végén:

46

17 CODA

Bé - két vár! Bé - két vár! Bé - két vár!

Bé - két vár! Bé - két vár! Bé - két vár!

Bé - két, bé-két vár! Bé - két vár! Bé - két vár!

4. kottapéllda: Kodály Zoltán – Weöres Sándor: Békedal¹³ (17–24. ütem)

De hasonlóan fejeződik be a grandiózus *Forr a világ* kánon is, bár ott a penultima a természetes mollbeli VIIIO\$3, a II° dúsabb rokona.¹⁴

43

tő - re dü - hős vi - a - dal - ra kész - ti. Sza-bad nép, sza-bad nép!

kürt har - so - gá - sát, A nyi - ho - gó pa - ri - pák... Sza-bad nép, sza-bad nép!

Ez Ma - ra - tont s Bu - da - várt hí - res - sé! Sza-bad nép, sza-bad nép!

nép, sza-bad nép, sza-bad nép, sza-bad nép, sza-bad nép!

5. kottapéllda: Kodály Zoltán – Berzsényi Dániel: A magyarokhoz (43–47. ütem)

S visszatekintve a Kodály énekgyakorlat kadenciájára: benne rejlik a szoprán záródallamában a *m-d-r-l*, kodályi pentaton fordulat is. Az előzőek alapján elmondhatjuk, hogy igencsak találó Ittész Mihály következő gondolata: „Kodály tehát nem tett mást, mint hogy egybeolvasztotta az évszázados zenei köznyelvi fordulatokat – sokszor a magyar népzenei hagyományokkal kiegészítve – a maga sajátos zenei gondolko-

¹³ Már emlegetett boldog gyermekkoromban ezt a művet (és a *Jeligét*, valamint *Az éneklő ifjúsághoz* címűeket) enekeltük az akkoriban kötelező, kétes értékű mozgalmi dalok helyett, különféle ünnepeken.

¹⁴ Megjegyzendő, hogy az előző két mű befejezésének figurációjában is jelen van a vezetőhang nélküli VIIIO\$3 akkord, melynek a dúr színezetű I. fokkal való kapcsolata plagális végkicsengést eredményez.

dásmódjának kohójában, hogy pedagógiai célokat szolgáljon, olykor konkrét zenei idézetek technikájával is.”¹⁵

Rátérve az 1954-es sorozatokra, a következő romantikus stílusjegyekre találhatunk példát a *44* és a *33 kétszólamú gyakorlatban*, valamint a *Tricinia* kötetben:

- A) Harmóniai – hangnemi sajátosságok
  - Maggiore–minore akkord- és hangnemkapcsolatok
  - Tercrokonság akkord- és hangnemkapcsolatokban
  - Közös tercű akkord- és hangnemkapcsolatok
  - A nápolyi szext akkord újszerű alkalmazása, a nápolyi hangnem használata
  - A bővített szextes akkordok új szerkezetei
  - Nápolyi hanggal színezett dominánsok
  - Poláris fordulatok
  - A bővített hármashangzat romantikus használata, plagális oldásai
- B) Neomodális stílusesszközök:
  - Modális hangsorok, hangnemek
  - Tiszta kvintes alaphármasok
  - Ta-dúr és szó-moll akkordok
  - Szubtonális fordulatok
  - Plagális akkordkapcsolatok
  - Reális válasz a -1 hangnemen
- C) Dallami jellegzetességek:
  - Kromatikus dallamképzés
  - Színezett skálák
- D) Poliritmikus képletek

A következő néhány énekgyakorlatot a fenti stílusjegyek jelenlétének bemutatására választottam.

A *33 kétszólamú* egyik miniatűrje remekül illusztrálja a romantika egyik legfontosabb stíluselemét, a tercrokonságot akkordfordulat és hangnemkapcsolat terén is.

6. kottapélda: Kodály Zoltán: 33 kétszólamú énekgyakorlat 4.

A nagy szextes nyitás, valamint a záró másfél ütem egyértelműen jelzi a C-dúr alaphangnemet. De az 1. ütem második felének Asz-dúr felbontása egy, a kvintoszlopon elképzelt -4 kvintes tercrokonság fordulatot hoz, mely a 2. ütemben Esz-dúr hangnemű – a C-dúrral ismét tercrokonság – záradékhoz vezet. Majd a 3. ütemben megtörténik a visszavezetés C-dúrba, és bezárul a kör. Mindez egy négyütemes periodizáló motívum.

¹⁵ ITT ZÉS Mihály: *i. m.* (1999)

vumpár ideje alatt történik, mely egy (zenei) középiskolai osztályban rövid óráreszletben feldolgozható. S ekközben gyakoroljuk szoprán-, alt- és tenorkulcsban a hangnévvel történő¹⁶ kottaolvasást, a chiavettás transzponálást, s a darab a rövidsége miatt memorizálásra és ének-zongorás előadásra is kiválóan alkalmas.

Kodály koncertpódiumra szánt műveiben is gyakran alkalmazza a tercrokron harmóniak váltásait, olykor sorozatát. Így van ez az 1912-ben komponált Berzsenyi-dal kezdetén is, mely a XVIII-XIX. század fordulóján élt magyar költők verseit feldolgozó, *Megkésétt melódiák* című sorozat első darabja.

48

Grave (♩ = 63-66) *p molto tenuto*

É - gi csen - des - ség fe - de - ző ho - má - lya
 Stil - le Ruh' und himm - li - sche kla - re Won - ne,

p ma sonoro

rallent. *f largamente*

Leng re - ád, ó szent E - gye - dül - va - ló - ság!
 Hüll' dich ein und seg - ne dich, o Al - lein - sein!

mp *mf* *pp*

7. kottapélda: Kodály Zoltán – Berzsenyi Dániel: Megkésétt melódiák Op. 6. No. 1. Magányosság (1–11. ütem)

¹⁶ A zenei szakképzésben az újként bevezetett kulcsokban (C-kulcsok, baritonkulcs stb.) mindig hangneves éneklést alkalmazunk, hiszen a relatív szolmizáció használata itt semlegesíti a hangok megszokottól (violin- és basszuskulcs) eltérő abszolút magasságait.

A tercenként ereszkedő dúr akkordok sorozatát csak egyetlen moll akkord töri meg: Cisz-Aisz-Fisz-Disz-H-gisz-E-C, s a kis és nagy tercek menete +3 és -4 kvintes tercrokon láncolatot ad. Éppen úgy, ahogy Liszt *Les Preludes* című szimfonikus költeményének végén, de ott – legalábbis a sorozat kezdetén – a zene diatonikus, tonális keretek között mozog, így dúr és moll akkordok váltakoznak: C-a-F-d-B-G-C. A külféle elemek „egybeolvasztása” a Kodály-dal kezdetén is fellelhető: a 4-6. ütem énekszólamának Fisz-dúr-beli pentaton motívuma (m-r-d-r-d-s), a következő frázis végén (9-10. ütem) C-dúrban, azaz a poláris hangnemben megismétlődik, s így képez zenei rímet a sorok között.

Visszatérve a Kodály gyakorlatokhoz, a 33. kétszólamú énekgyakorlat következő, periódusnyi terjedelmű gyakorlatában is többféle romantikus elem található.

8. kottapélda: Kodály Zoltán: 33 kétszólamú énekgyakorlat 5.

Az imitációs szerkesztésű kis darab C-dúr (vagy moll?) kezdete után a 2. ütemben már B-dúrba, a szubtonális hangnembe csúszik. A második motívum (3-4. ütem) b-mollban, a minore hangnemben ismétli, az altban variáltan az első motívum zenei anyagát, így Asz-dúrba, a globális hangnem -4-es tercrokon hangnemébe érkezik. Az 5. ütem a Desz-dúrú hangsúlyozza, így a zárómotívum (7-8. ütem) C-dúrjába a nápolyi hangnemről érkezik vissza a zenei anyag. A 6. ütem különleges, szűkített terces akkordja (h-desz-f-asz) kromatikusan a C-dúr váltódominánsára (fisz-c-d') lép, előkészítve a C-dúr befejezést.

A 12. *gyakorlat* kezdetén a tercrokon hangnemváltás (C-dúr – Asz-dúr) a mollból kölcsönzött akkord közvetítésével történik (3. ütem), és egy szépen megrajzolt komplementer dallamív után az első tag Asz-dúrban lezár (5-8. ütem). A második tagban merész poláris váltás zajlik le f-moll és cesz/h-moll között (10-12. ütem), melynek eszköze a 11. ütem különleges „akkordja”: a gesz'-e” bővített szept mint az f-moll nápolyi hanggal színezett VII6-je. Ez enharmonikus Gesz⁷-ként, V⁷-I fordulattal oldódik a cesz/h-moll⁶ akkordra, majd a 12. ütem végén C-dúr-beli V²-I⁶ fordulattal érkezőnk vissza az alaphangnembe. A záró frázis (13-16. ütem) a visszatérés érzetét is megadja, megteremtve a darab motivikus egységességét.

9. kottapélda: Kodály Zoltán: 33 kétszólamú énekgyakorlat 12.

A szintén periódusnyi terjedelmű 24. *gyakorlat* harmóniasora autentikus főlépések sorozatával jut el az előtag végéhez (-4-es tercrokon, Fesz-dúr), majd folytatva a lán-colatot az Eszesz-dúrig, ahonnan mint nápolyi alaphármasról (egyben hangnemről) poláris fordulattal (Eszesz-Asz⁷=Desz: V⁷) érkezik vissza a Desz-dúr tonikához.

10. kottapélda: Kodály Zoltán: 33 kétszólamú énekgyakorlat 24.

A darab ismét remek példája annak, hogy a kétszólamú, polifon zenei anyag is nagy-szerű lehetőséget kínálhat a benne rejlő romantikus harmóniak, modulációk értelmezésére, elemzésére!

Kodály ezt írja az 55 *kétszólamú énekgyakorlat* bevezetőjében: „A két szólam külön-külön, zsebkönyv alakban jelent meg, egyrészt, hogy tanuljunk írva nem látott, másik szólamra figyelni, másrészt, hogy szabadba könnyen vihessék magukkal zenész-növendékeink. Mesterségük úgyis túlságosan szobához köti őket, egészségük nagy kárára. Hadd végezzék szabadban mindazt, amit csak lehet.”¹⁷ Hogy kiránduláson, a budai hegyoldalon énekelték-e ezeket a darabokat fiatalok – például a *Snájder Fáni* helyett¹⁸ – azt nem tudom, de azt igen, hogy gimnazista korunkban mi boldogan énekeltük nemcsak az osztályteremben, hanem a Kodály-iskola folyósóin, udvarán is...

¹⁷ KODÁLY Zoltán: *Ötvenöt kétszólamú énekgyakorlat. Előszó* [1954] = KODÁLY Zoltán: *Visszatekintés I. Szerk. BÓNIS Ferenc, Bp., Zeneműkiadó, 1974, 296-297.*

¹⁸ Utalás Kodály *Gyermekkarok* című írásában [1929] olvasható történetre, melyben felidéri a budai hegyek-be kiránduló tanítóképzős lánycsapat korabeli slágereket tartalmazó énekét. = KODÁLY Zoltán: *Visszatekintés I. Szerk. BÓNIS Ferenc, Bp., Zeneműkiadó, 1974, 38-45.*

A másik szólamkönyves kiadás a 44 kétszólamú énekgyakorlat, melynek 37–40. darabjai kromatikus, egyben romantikus invencióknak nevezhetők. Különlegességük abban áll, hogy az egyik szólam az oktáv terjedelmű, emelkedő vagy ereszkedő kromatikus skálát *cantus firmus*ként kezelve, egész ütemnyi hosszú értékei alatt vagy felett a másik szólam egy rendkívül gazdagon melodikus, ellenpontozó szólamot énekel. A kétszólamúság ellenére ezekben a darabokban is világosan kirajzolódnak a romantikus harmóniák, hangnemkapcsolatok. Amint Kodály megjegyzi idézett előszavában, a dóváltások helyes megállapításával komoly elemző tevékenységet is végzünk.¹⁹

A 40. gyakorlat hangnemváltásai és hangnemi terve ismét a romantikus tercrokonszóságot exponálja: F-dúr → Desz-dúr → Gesz-dúr (gesz-moll) → Esz-dúr (esz-moll) → F-dúr

1–4. ütem   5–6. ütem   7–9. ütem   10–12. ütem   13–14. ütem

The image shows a musical score for exercise 40, consisting of three systems of staves. The top system shows the vocal line with notes and rests, and the piano accompaniment below it. The second system continues the vocal and piano parts. The third system concludes the exercise with various dynamic markings and phrasing slurs. The score is written in 4/4 time and features chromatic movement in both parts.

II. kottapélda: Kodály Zoltán: 44 kétszólamú énekgyakorlat 40.

A háromszólamú egyneműkarok, a *Tricinia* kötet előszavában is az értelmező-elemző szolmizáció pedagógiai hasznosságára hívja fel a figyelmet Kodály.²⁰ Ugyanakkor arra is, hogy csak akkor alkalmazzunk dóváltást, ha az új hangnem megerősítést nyer. A 16. gyakorlat ismét a zenei miniatűrök egyike.

A 16 ütemes periódus előtagja a bővített kvintés hármashangzatok autentikus oldásaival képez változatos szólamviszonyokat tartalmazó szekvenciát, melyben a bővített hármások olykor egymásra is oldódnak (5–6. ütem: E-bővített → A-bővített). Közben a kezdő G-dúr akkordról, mint C-dúr V. fokáról, az előtag végére, a 8. ütemben

¹⁹ KODÁLY: *i. m.* [1954]

²⁰ KODÁLY Zoltán: *Tricinia. Bevezető a huszonnyolc háromszólamú énekgyakorlathoz [1954]* = KODÁLY Zoltán: *Visszatekintés III.* Szerk. BÓNIS Ferenc, Bp., Zeneműkiadó, 1989, 77.

Nyugodtan

Csil - lag gyul - lad, és resz - ket fönt a fény,
Csil - lag gyúl, szép gyé - mánt fé - nyú,
Csil - - - lag gyul - lad, szép gyé - mánt fé - nyú,

ó jöjj már, úgy vár - lak, te hú - vös, tisz - ta éj.
ó jöjj hú - vös, tisz - ta éj.
ó jöjj hú - vös, tisz - ta éj.

12. kottapélda: Kodály Zoltán: Tricinia – 16. (Sóhaj – Kistétényi Melinda szövegével)

egy Cisz-dúr akkordra, mint fisz-moll V. fokára, érkezünk – a kezdet és a vég poláris kapcsolatot hoz létre. Az utótagban új elemként a szoprán körülíró késleltetési jelennek meg (9–10., 11–12. ütem), s a korábbi ereszkedő szekvencia itt emelkedővé válik. A romantika merész akkordváltása, a közös tercű fordulat (12–13. ütem: C-dúr – cisz-moll) színesíti a harmóniaváltások sorát, majd a végső záradék Liszt neomodális záradékait idézi. A középszólam felfelé tartó kromatikája miatt *a*isznak írt, de *b*-tartalmú Ta-dúr⁶ akkord egy mi-moll⁶-re lép mint zárlati dominánusra. Így a szokványos V–I kapcsolat helyett III⁶–I lépéssel érkezünk meg a záró tonikára, a C-dúr akkordra – ahogy archaizáló műveiben Liszt is oly gyakran teszi.

A *Tricinia* kötet neomodális elemeket tartalmazó darabjai (pl.: 8., 14., 19., 24.) kitűnő lehetőséget kínálnak a szolmizált akkordneves elemzés és értelmezés gyakorlására, így a relatív szolmizáció mint a komplex készségfejlesztés nagyszerű eszközének felhasználására a közép- és felsőfokú zenei képzésben.

Tanulmányom zárásaként ismét Ittész Mihályt idézem: „Kodály Zoltán énekgyakorlatai kettős arcúak: egyrészt valóban a zenetörténet stílusait felelevenítő, azokhoz pedagógiai utat adó gyakorlatok, másrészt viszont jellegzetesen az ő alkotásai, életművének szerves részét képező, annak szellemét tükröző, jegyeit mindig magukon viselő művek.”²¹

21 ITTÉSZ: *i. m.* (1999)

Irodalomjegyzék

- *Így láttuk Kodályt – Harmincöt emlékezés.* Szerk. BÓNIS Ferenc, Bp., Zeneműkiadó, 1979.
- ITTZÉS Mihály: *Kodály énekgyakorlatai* = ITTZÉS Mihály: *22 zenei írás.* Kodály Intézet, Kecskemét, 1999, 97-120.
- ITTZÉS Mihály: *Kodály's singing exercises as an integral part of his music pedagogical concept = Music Education in the Focus of Historical Concepts and New Horizons.* Szerk. BRUSNIAK, Friedhelm – BUZÁS Zsuzsa – MARSHALL, Nigel A. – SAGRILLO, Damien, Kecskemét, John von Neumann University, 2018, 58-68.
- *Kodály szemináriumok.* Szerk. ERDEINÉ SZELES Ida, Bp., Tankönyvkiadó, 1982.
- KODÁLY Zoltán: *Gyermekkarok [1929]* = KODÁLY Zoltán: *Visszatekintés I.* Szerk. BÓNIS Ferenc, Bp., Zeneműkiadó, 1974, 38-45.
- KODÁLY Zoltán: *Ötvenöt kétszólamú énekgyakorlat. Előszó [1954]* = KODÁLY Zoltán: *Visszatekintés I.* Szerk. BÓNIS Ferenc, Bp., Zeneműkiadó, 1974, 296-297.
- KODÁLY Zoltán: *Tricinia. Bevezető a huszonnyolc háromszólamú énekgyakorlathoz [1954]* = KODÁLY Zoltán: *Visszatekintés III.* Szerk. BÓNIS Ferenc, Bp., Zeneműkiadó, 1989, 77.
- KODÁLY Zoltán: *Zenei nevelésünk reformjáról – Beszéd a Miskolci Zeneművészeti Szakiskola Szolfézs-versenyén.* = KODÁLY Zoltán: *Visszatekintés I.* Szerk. BÓNIS Ferenc, Bp., Zeneműkiadó, 1974, 286-291.
- LEGÁNYNÉ HEGYI Erzsébet: *Stílusismeret Kodály pedagógiai művei alapján I-III.* Bp., Zeneműkiadó, 1982; 1985; 1988.

Ordasi Péter

Kodály Zoltán *Triciniája* mint a kromatika intonálásának iskolája

A tisztaság a zenében – akárcsak az élet sok más területén – viszonylagos fogalom. Amit bizonyos körülmények között tisztának nevezünk, az más összefüggésben „tisztátlanak” minősül. Azaz más fokú tisztaságot várunk el a falusi ház tisztaszobájától, mint a klinika műtőjétől. Zenei értelemben máshogy tiszta a „jól hangolt zongora” és egy vonós vagy fúvós hangszer. Kevesen gondolnak arra, hogy még az énekhangtól is másfajta tisztaságot követel a hangszerkíséretes éneklés, mint az *a cappella* társas ének. A zongora vagy zenekari kíséret az énekes egy-egy bizonytalanul megszólaltatott hangját igazításra készíti vagy elfödi, hallásunk pedig a pillanatnyi megingást jótékonyan „kiigazítja”, feledteti. (Arról nem is szólva, hogy mind az énekes, mind a hangszeres *vibrato* a tisztaság mércéjét, pontosságát lazítja, azaz a hangszín kedvéért engedményt tesz a pontosságban. Hasonlással élve: mintha a rézkarc tűheggyel rajzolt vonala helyett az ecset szélesebb vonásaival élnénk.) Az *a cappella* énekszólam pillanatnyi megingása viszont – a többi énekes ösztönös reakciója következtében – súlyos következményekkel járhat, végső esetben elmozdíthatja a hangzást az eredeti tonalitásból. Mondhatjuk tehát, hogy a hangszerkíséretes műfajokban a pillanatnyi intonációs bizonytalanság felszíni jelenség, ám az *a cappella* előadást gyökerében támadja meg és művészi kifejező erejét rontja, vagy éppen megfosztja attól.

Kodály Zoltán írásaiban és pedagógiai műveiben az éneklés tisztaságának fontosságára nagy súlyt fektet. Idézzük az *Énekeljünk tisztán!* előszavából: „CSODÁLNI VALÓ, hogy szépen nekilendült zenepedagógiai irodalmunkban a tiszta ének kérdése eddig fel sem merült. Legtöbb énekköztudónk és karvezetőnk azt hiszi, akkor tiszta az ének, ha a zongorához igazodik.

Mai zongorás-harmonikás zenekultúránkban – azaz kultúrátlanságunkban – szinte feledésbe merült, hogy a társasének tisztasága az akusztikailag tiszta hangközökön alapul, és semmi köze a temperált hangoláshoz. Tehát még a legtisztábbra hangolt zongora sem lehet az ének zsinórmértéke.”¹

Kardos Pál *Kórusnevelés – kórushangzás*² című, 1969-ben megjelent könyve összefoglalja az akusztikusan tiszta hangközökre épülő intonációra nevelés elméleti alapjait, és példatára révén egyben a gyakorlati megvalósítás kézikönyve. Főiskolai jegyzetté formált változatát *Karvezetés III. – Intonálás*³ címmel a szegedi Kardos Pál Alapítvány adta ki. A *Tricinia*⁴ intonációs problémáinak elemzésében és megoldási javaslataiban e két kiadvány volt az iránymutatónk.

---

1 KODÁLY Zoltán: *Énekeljünk tisztán!* Bp., Zeneműkiadó, 1959, 3-4.

2 KARDOS Pál: *Kórusnevelés – kórushangzás*. Bp., Zeneműkiadó, 1969.

3 KARDOS Pál: *Karvezetés III. Intonálás*. Szeged, Kardos Pál Alapítvány, 2017.

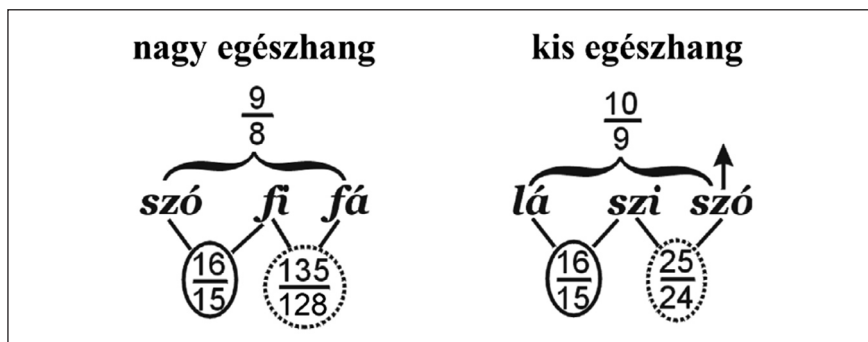
4 KODÁLY Zoltán: *Tricinia*. Bp., Editio Musica, 1972.

Kodály legfontosabb tanácsa az *Énekeljünk tisztán!* előszavából a következő: „Mi támogassa hát a kezdő első lépéseit a hangok végtelen birodalmában? Megmondom: nem az elütő hangszínű temperált hangszer, hanem egy második énekszólam.”⁵

Pedagógiai művei közül az *Énekeljünk tisztán!* kétszólamú példái az egymásra figyelő, igazodó tiszta intonáció alapgyakorlatai. A további kétszólamú énekgyakorlatok – beleértve a *Bicinia Hungarica* négy füzetét is – egyre magasabb szinten kínálnak sokoldalú lehetőséget az egymáshoz igazodó, tiszta intonáció gyakorlására. E tekintetben kiemelkedik a pedagógiai céllal írott Kodály-művek sorából a *Tricinia* 29 miniatúrrje. Valódi remekművek ezek: bár szöveg nélküli éneklésre szánt tételek, de olyan gazdagok zenei karakterekben, érzelmekben, hangulatokban és gesztusokban, hogy Kistétényi Melindát a darabokhoz költői szövegek írására indította. Pedagógiai értéküket nemcsak az adja, hogy a darabok hangneme, dallamossága, harmóniavilága, szerkesztésmódja gyakran egy-egy zenetörténeti stíluskorszak jellegzetességeit viseli, hanem abban is megnyilvánul, hogy a tiszta intonálás problémáinak szinte teljes feltérképezésére vállalkozik mind dallamosság, mind együtthangzás tekintetében. Kiemelten kezeli a kromatika tiszta intonálásának gyakoroltatását: a 29 darab közül 23 tartalmaz rövidebb-hosszabb kromatikus menetet. A kromatika tiszta éneklésének nehézsége sok tényező együttes hatásának függvénye.

A *Tricinia* darabjaiban feltűnő a kromatikus menetek változatossága az egyetlen bővített prím lépéstől a kis decimát kitöltő lefelé vagy felfelé tartó menetekig. Találunk kétszólamú kromatikus menetet párhuzamos és ellenmozgással, de van példa a legkényesebb, moduláló kromatikus dallamra is.

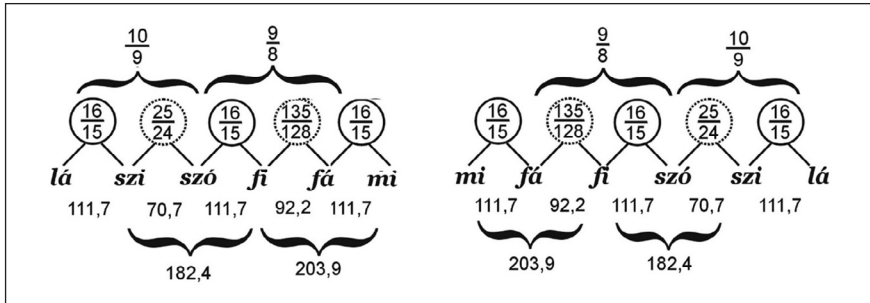
A kromatikus menet tiszta éneklése egyszólamúság esetén is problémás. Mi okozza a gondot? Az, hogy a kromatikus menet a közhiedelemmel ellentétben nem egyenlő távolságú (temperált) félhangokból, hanem különböző nagyságú hangközökből áll. Már a legkisebb, a nagy szekundot áthidaló kromatikus menet három különböző nagyságú lépésből állhat. A nagy egészhang (9/8) a természetes félhang (16/15) és az ún. nagy króma (135/128) összege, a kis egészhangot (10/9) pedig a természetes félhang (16/15) és a kis króma (25/24) alkotja. Például:

1. ábra

⁵ KODÁLY: *i. m.* (1959), 3–4.

A tiszta kvartot kitöltő kromatikus menet lépései a következő rendben követik egymást:

2. ábra

Ha a barokk zenében is gyakori tiszta kvartot kitöltő menetet vizsgáljuk, feltűnik, hogy egyetlen szomszédos lépése sem azonos nagyságú! A fenti ábra a hangközök nagyságát nemcsak a frekvenciaarányokat kifejező törtekkel, hanem az összehasonlítást könnyebbé tevő centértékekben⁶ is megadja. Ha a temperált félhanghoz (100 cent) viszonyítjuk, a természetes félhang tágabb, és mindkét króma keskenyebb lépés, a kis króma majdnem 30 centtel!

Általános tapasztalat, hogy a kromatikus menetet könnyebb tisztán énekelni akkor, ha természetes félhanglépéssel kezdődik, mint Purcell passacaglia-baszusa a *Dido búsújában*:

3. ábra

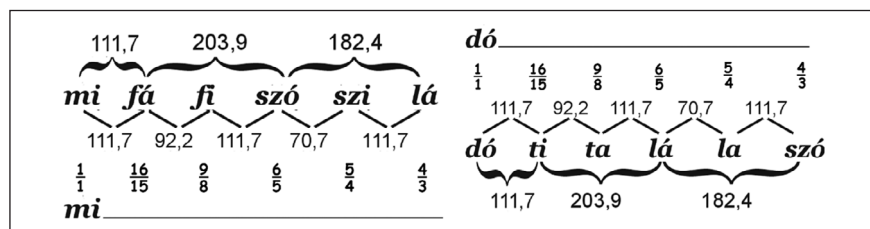
A kromatikus menetet tehát könnyebb intonálni, ha

- természetes félhang lépéssel kezdődik, és a bővített prim lépéseket elvlasztva, mint „holt hangközt” énekeljük;
- egy tonális főhang (domináns vagy tonika) nyugvópontjához mint támhanghoz igazítjuk.

A támhang egyben a menetnek az adott tonalitáshoz való igazodását is ellenőrzi: akkor intonáljuk a kromatikus menetet jól, ha a nyugvópont viszonylatában együtt-hangzásai megfelelnek az akusztikus tisztaságnak. A jó hallású és biztos hangú énekes ösztönösen is énekelheti tisztán az egyszerűbb, rövidebb kromatikus meneteket, de még

⁶ ELLIS, Alexander John (1814–1890) angol kutató a tiszta oktávot 1200 egységre osztva a temperált félhang értékét 100 egységnek, „cent”-nek véve lehetővé tette a hangközök nagyságának szemléletesebb összehasonlítását.

számára is könnyebbséget jelenthet, ha tudja, hogy csak a zongorán (billentyűs hangszeren) szól egyenlő nagyságú hangközként kis szekund és bővített prim. Az *a cappella* énekletés tehát a kromatikus menetben legalább háromféle lépést használ a szomszédos hangok között. Az alábbi ábra mutatja, hogy alapesetben – egy adott nyugvópont-hoz képest – milyen lépések alkotnak tiszta hangközöket.

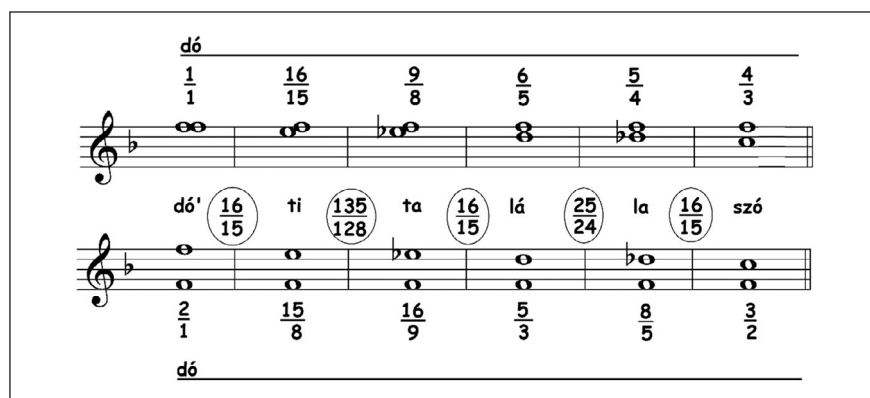
4. ábra

Előkészítő gyakorlatként énekeljük az egyik tonális főhang nyugvópontjához illesztve, minden egyes hangnál ellenőrizve a hangköz tisztaságát:

mi-lá mi-fá mi-fi mi-szó mi-szi mi-lá és dó'-szó dó'-ti dó'-ta dó'-lá dó'-la dó'-szó

Az akusztikusan tiszta hangközökre épülő intonáció hangzását – énekesek hiányában – most a számítógép hangolóprogramja⁷ segítségével szerkesztett példákon mutatom be, melyek az ábrák alatt, illetve a szövegbe beágyazott linken elérhetőek. A program alkalmazása, a hangzó példák szerkesztése Kardos Pál fia, Kardos Gábor karmester érdeme. Közös munkánkból jelentős részt vállalt, köszönet érte.

Hallgassuk meg a *felső dótól* szóig lefelé haladó kromatikus menetet, előbb a felső, majd az alsó dóhoz igazítva. Figyeljük meg: néhol jól hallatszik mintegy harmadik szólamként a tiszta hangközök által generált különbségi (vagy kombinációs) hang.

5. ábra

⁷ Tuning-Workbench-Synth (TWS) Windows 64 bites VST3

Összefoglalva az eddigieket, rendezzük nagyság szerint a tiszta kromatikus menet hangközeit:

Frekvencia-arány	Cent-érték	A hangköz neve
$\frac{27}{25}$	= 133,2	= nagy félhang (kivételes esetben)
$\frac{16}{15}$	= 111,7	= természetes félhang (kis szekund)
$\sqrt[12]{2}$	= 100,0	= temperált félhang (csak hangolható)*
$\frac{135}{128}$	= 92,2	= nagy króma (bővített prím)
$\frac{25}{24}$	= 70,7	= kis króma (bővített prím)

*A temperált félhang tulajdonképpen nem tartozik ide. Pontos értéke csak hangolható.

6. ábra

Lássunk és halljunk immár néhány példát a *Triciniából!*

A *Tricinia* 12. gyakorlata elején a **lá,-mi**, terjedelmű kromatikus menethez **mi** nyugópont szól (a végén alsó váltóhanggal). A **b-gisz (fá-ri)** bővített sext az azonban akkor szól ideális tisztasággal, ha az együtthangzás az akusztikus szeptim ($\frac{14}{8}$) frekvenciaarányával hangzik.

Tricinia 12. Áhítat
1-4. ü.
Largo e molto legato

7. ábra

Tr. 12 3-4. ütem

	$\frac{16}{15}$	$\frac{16}{15}$	
mi	ri		mi
$\frac{3}{2}$	$\frac{8}{5}$	$\frac{5}{3}$	$\frac{16}{9}$ $\frac{14}{8}$ $\frac{2}{1}$
lá,	szí,	szó,	fi, fú, mi,
$\frac{16}{15}$	$\frac{25}{24}$	$\frac{16}{15}$	$\frac{135}{128}$ $\frac{16}{15}$

8. ábra

A tiszta oktáv és a két természetes félhang különbsége ugyan nem pontosan 14/8 frekvenciaarányú hangköz, hanem $225/128$. A különbség tizedestörtben kifejezve $1,75 - 1,757 = -0,007$ - de ez elhanyagolható. Nem elhanyagolható viszont a részlet temperált hangolású hangkészletének és az akusztikusan tiszta megoldás hangkészletének különbsége. Ellenőrzésként hallgassuk meg a kétféle hangkészletet egymásra másolva. Az eltérés a kettő között annál nagyobb, minél sűrűbb a hallható (és itt látható) lebegés. (3. link)

A *Tricinia* 2. gyakorlatának harmadik ütemében a mezzo és az alt szólam kromatikusan kisterc-párhuzamot énekel. A két szólam a felső c" nyugvópontához is tökéletesen illik, de a szoprán szólam hozzáillesztése különös figyelmet igényel, s még így sem kerülhető el a *ri-fi-lá* hangzat pillanatnyi enyhe lebegése.

60

Tricinia 2. A zergék
1-4. ü.

9. ábra

Tricinia 2. 3-4. ütem

$\frac{16}{15}$	$\frac{135}{128}$	$\frac{9}{8}$	
<i>mi</i>	<i>fá</i>	<i>fi</i>	<i>mi</i>
$\frac{5}{4}$	$\frac{6}{5}$	$\frac{6}{5}$	$\frac{1}{1}$
<i>dó</i>	<i>re</i>	<i>ri</i>	<i>mi</i>
$\frac{10}{9}$	$\frac{135}{128}$	$\frac{16}{15}$	

10. ábra

Más jellegű ellentmondást hordoz a 15. gyakorlat utolsó két üteme.

Tricinia 15. Egy tavorózsához
11-12. ü.

61

11. ábra

A széttartó kromatikus menet együtthangzásai (bővített terc = tiszta kvart és tiszta kvint) elsőbbséget élveznek, mivel tökéletes konszonanciák. Ehhez kell igazítanunk a kromatika lépéseit (a felső és alsó sor törtjei a dallamlépések hangközének frekvenciaarányai, a középső sor törtjei az együtt hangzó hangközök frekvenciaarányai):

Tricinia 15. 10-12. ütem

$\frac{16}{15}$	$\frac{135}{128}$	$\frac{10}{9}$	$\frac{16}{15}$
szó	(la) szi	lá	ti dó'
$\frac{6}{5}$	$\frac{4}{3}$	$\frac{3}{2}$	$\frac{5}{4}$ $\frac{2}{1}$
mi	ma	re szó	dó
$\frac{25}{24}$	$\frac{16}{15}$	$\frac{4}{3}$	$\frac{3}{2}$

12. ábra

A revel tiszta kvintet alkotó magas lá a dó'-val szűkebb, ún. dekommas (kommával keskenyebb) kis tercet alkot, de ezt jobban elviseli fülünk, mint a tiszta kvint pontatlanságát. Út a megvalósításhoz:

1. Az alt külön gyakorlása a pillérhangok bebiztosításával.
2. Ellenőrzésképpen énekeljük együtt a szopránnal.

3. A mezzo hozzásimítása az althoz, ügyelve a *ma-szi* (= *la*) tiszta kvart és a *re-lá* tiszta kvint tisztaságára.
4. A két felső szólamot énekeljük az althoz igazítva.

A *Tricinia* 14. gyakorlatában a kis decimák és nagy tercek párhuzamos kromatikus menetei furcsán hangzanának, ha nem egyformán egybecsengő, hanem egy nyugvópont-hoz igazodó, de eltérő hangzású hangközök sorozatát hallanánk.

Tricinia 14. Tündérfátyol
13-16. ü.

Lengén

13. ábra

Az ilyen menetekben a hangközök homogenitása fontosabb, mint egy virtuális nyugvópont-hoz való igazodás. Ilyenkor a 3. szólam alárendelődik a párhuzamos meneteknek.

Tricinia 14. 14-17. ütem

	$\frac{16}{15}$	$\frac{135}{128}$	$\frac{16}{15}$					
Szoprán	szó'	fi'	fá'	mi'				
	$\frac{12}{5}$	$\frac{12}{5}$	$\frac{12}{5}$	$\frac{5}{2}$		$\frac{16}{15}$	$\frac{135}{128}$	$\frac{16}{15}$
Mezzo	mi	ma (ri)	re	dó	szó	fi	fá	mi
	$\frac{16}{15}$	$\frac{135}{128}$	$\frac{10}{9}$	$\frac{5}{2}$	$\frac{5}{4}$	$\frac{5}{4}$	$\frac{5}{4}$	$\frac{5}{4}$
Alt				$\frac{5}{2}$	ti	li	lá	szi
				$\frac{16}{15}$	$\frac{16}{15}$	$\frac{135}{128}$	$\frac{16}{15}$	$\frac{16}{15}$

14. ábra

Példáink rámutatnak, hogy nincsen abszolút magassághoz köthető tisztaság, hanem az élő zenei folyamat pillanatról pillanatra változó, az énekes érzékeny hallása által vezérelt igazodás teremti meg az *a cappella* éneklés tisztaságát. Kardos Pál így fogalmazza meg *Karvezetés III. – Intonálás* című könyve végén: „...az érzékeny, igazodó intonáció nem elsősorban a művek részletező elemzésére épül, mint inkább hosszú lejárátú *zenei nevelőmunkára*, a kezdetektől a legmagasabb fokig. Ugyanakkor egyes művek némely buktatójánál, de még az egyértelmű fordulatoknál is felbecsülhetetlen segítséget nyújt és sok hiábavaló ismétléstől óv meg egy-egy részlet tudatos áttekintése, felépítése.”

Egész tanári, művészi és tudományos munkássága eredményessége megmutatkozott kórusainak hangzásán. Fájdalmasan kevés hangfelvétele közül hallgassuk meg Kodály egyik intonációs szempontból kényes nőikarát, a *Fancyt!* A művet a kecskeméti Kodály-iskola száztagú leánykara éneklí. (9. link)

Hallgassuk Kardos Pálra emlékezve!

Kardos Pál⁸ (1927–1978)

Irodalomjegyzék

- *Kardos Pál*. Szerk. KARDOS Pálné – ORDASI Péter – ROZGONYI Éva, Bp., Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, 2005.
- KARDOS Pál: *Karvezetés III. Intonálás*. Szeged, Kardos Pál Alapítvány, 2017.
- KARDOS Pál: *Kórusnevelés – kórushangzás*. Bp., Zeneműkiadó, 1969.
- KODÁLY Zoltán: *Énekeljünk tisztán*. Bp., Zeneműkiadó, 1959.
- KODÁLY Zoltán: *Tricinia*. Bp., Editio Musica, 1972.

⁸ A kép forrása: <http://www.parlando.hu/2012/2012-3/KardosPal.htm>

Hanganyagok

1. link (5. ábra):

<https://mma-mmki.hu/wp-content/uploads/2026/02/Mozgo-Do-IV.-5.-abra-1.-link-f2-f1-d-s.mp4>

2. link (7. ábra):

https://mma-mmki.hu/wp-content/uploads/2026/02/Mozgo-Do-IV.-7.-abra-2.-link-tr_12uj_3-sz-b-gisz-ak-7.wav

64

3. link (8. ábra):

<https://mma-mmki.hu/wp-content/uploads/2026/02/Mozgo-Do-IV.-8.-abra-utan-3.-link-Tr-12-alt-tisztatemperalt-egyutt.mp4>

4. link (9. ábra):

https://mma-mmki.hu/wp-content/uploads/2026/02/Mozgo-Do-IV.-9.-abra-4.-link-Tr-2_3.u-C-nyugvoponttal-es-3-sz-ban_KG.wav

5. link (11. ábra):

<https://mma-mmki.hu/wp-content/uploads/2026/02/Mozgo-Do-IV.-11.-abra-5.-link-TR-15-vege-2-szolamban.mp4>

6. link (11. ábra):

<https://mma-mmki.hu/wp-content/uploads/2026/02/Mozgo-Do-IV.-11.-abra-6.-link-TR-15-vege-3-szolamban.mp4>

7. link (13. ábra):

<https://mma-mmki.hu/wp-content/uploads/2026/02/Mozgo-Do-IV.-13.-abra-7.-link-Tr-14-uj-13-16.-u.-2-szolan.mp4>

8. link (13. ábra):

<https://mma-mmki.hu/wp-content/uploads/2026/02/Mozgo-Do-IV.-13.-abra-8.-link-Tr-14-uj-13-16.-u.-3-szolan-2021-11-13-21-01-46.mp4>

9. link (14. ábra) - Kodály Zoltán: Fancy. A kecskeméti Kodály Zoltán Ének-zenei Gimnázium Leánykara énekel, Kardos Pál vezényel (1977):

https://mma-mmki.hu/wp-content/uploads/2026/02/Mozgo-Do-IV.-14_9.-link-a-szoveg-vegen-1977-Kodaly-Fancy-KP_KZG-Leanykar.wav

A mellékelt hanganyagok a szerző tulajdonát képezik.

Műhelytanulmányok

I. évfolyam

1. „Hullatja levelét az idő vén fája...”
Tanulmányok Arany János születésének 200. évfordulójára
Szerkesztő: Balogh Csaba - Windhager Ákos
2. „A teljesség felé...”
Tanulmányok Weöres Sándorról
Szerkesztő: Balogh Csaba - Falusi Márton
3. **Klima Gyula**
A lélek mint a test formája, és a művészet mint a lélek formája
4. Miklós és Petar
Horvát-magyar politikai és kulturális kapcsolatok
Szerkesztő: Balogh Csaba - Windhager Ákos
5. A magyar művészetelmélet hagyományai
Szerkesztő: Balogh Csaba - Falusi Márton
6. Vallás - nép - művészet
Egyházművészeti tanulmányok
Szerkesztő: Fehér Anikó
7. **Grad-Gyenge Anikó - Lehóczki Zsófia**
Szerzői jogi sorvezető komolyzenei szakemberek számára

Műhelytanulmányok

II. évfolyam

1. Auróra
A magyarországi balett születése
Szerkesztő: Bólya Anna Mária
2. Kálnoki-Gyöngyössy Márton
Nemzet és múzeum
A magyar múzeumügy a jogszabályalkotás tükrében (1777–2010)
3. Symphonia Ungarorum
Tanulmányok Nagy Gáspár és Szokolay Sándor életművéről
Szerkesztő: Windhager Ákos
4. „Mozgó dó...”
Gondolatok Kodály Zoltán zenepedagógiai módszeréről
Szerkesztő: Fehér Anikó
5. ifj. Sipka Sándor
„Magam helyett” az „Irgalom”
6. Baksay-Nagy György – Grad-Gyenge Anikó
Design és jog –
Bevezető a design védelmének lehetőségeibe

Műhelytanulmányok

III. évfolyam

1. **Grad-Gyenge Anikó**
Az építészet szerzői jogi kérdései –
Szerzői jogi útmutató az építészeti gyakorlat számára
2. **A művészet közege**
Szerkesztők: Kocsis Miklós – Boros János
3. **Kucsera Tamás Gergely**
Globalizált média, mediatizált kultúra
4. **Orosz István**
Képlakátok
5. **Káel Csaba**
Élmény. Minden tekintetben.
Kulturális FMCG, avagy fast moving cultural goods
6. **Az idő küszöbén – A magyar balett története**
Szerkesztők: Windhager Ákos – Bólya Anna Mária
7. **Tánc és módszer – Táncművészeti kutatások**
Szerkesztők: Bólya Anna Mária – Windhager Ákos

Műhelytanulmányok

IV. évfolyam

1. A művészet közege II. – Kihívások a XXI. század elején
Szerkesztők: Kocsis Miklós – Boros János
2. Kultúraláncolatok – Tóth Árpád kora és szellemi örökösei
Szerkesztő: Fehér Anikó
3. „Mélyebb barázdát húzni...” – Zene a keresztény egyházban
Szerkesztő: Fehér Anikó
4. **Marczin István**
Művésztelepek a Kárpát-medencében 2020 –
Empirikus kutatás
5. **Grad-Gyenge Anikó – Timár Adrienn**
Képzőművészet szerzői jogi lencsén át
6. **Váradi Judit**
Zeneoktatás távhangolásban
7. **Gálhidy Péter**
Hol van a szobor helye?
8. **Bólya Anna Mária**
Utak, irányok a hazai táncéletben –
Pandémia előtti elmélkedés a magyar táncművészetről
9. **Wesselényi-Garay Andor**
Most mi lesz? –
Kortárs magyar építészet 2010–2020
10. A kiválasztott – A magyar tánckultúra Nizsinszkij-öröksége
Szerkesztők: Bólya Anna Mária – Windhager Ákos

Műhelytanulmányok

V. évfolyam

1. Auróra 3–4.
A magyarországi balett születése
Szerkesztő: Bólya Anna Mária
2. A magyar néptánc évtizedei
Szerkesztő: Fehér Anikó
3. A művészet közege III–IV.
Vírus és háború
Szerkesztő: Boros János
4. A magyar egyházzene története
Szerkesztő: Windhager Ákos

Műhelytanulmányok

VI. évfolyam

1. **Marczin István - Marczin I. Bence - Márton Sándor**
Művésztelepek a Kárpát-medencében 2023
2. Vele haladt a kor?
Tanulmányok és munkalapok Dargay Lajos alkotói világához
Szerkesztő: Dr. Kriston-Vízi József